

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap

Departement Onderwijs

Arbeidsmarktrapport onderwijs

Basisonderwijs en secundair onderwijs

Januari 2001

Dit rapport werd uitgewerkt door Patrick Poelmans, projectleider, onder leiding van secretaris-generaal Georges Monard, en met actieve medewerking van verschillende afdelingen van het departement Onderwijs.

Inhoud

Inleiding.....	4
Beleidssynthese.....	5
Hoofdstuk 1. Basisonderwijs.....	10
1.1. De vraag.....	10
1.1.1. De demografische evolutie en doorstroming.....	11
1.1.2. De vergrijzing.....	12
1.1.3. Nieuwe beleidsmaatregelen.....	13
1.1.3.1. CAO V.....	13
1.1.3.2. vervangingspool.....	14
1.1.3.3. CAO VI (voorstellen).....	14
1.1.4. Prognose van de evolutie van de vraag in de periode 2000-2004.....	15
1.1.4.1. Kleuteronderwijzers.....	15
1.1.4.2. Onderwijzers.....	16
1.1.5. De vervangingen.....	17
1.2. Het aanbod.....	19
1.2.1. Nieuwe instroom vanuit de lerarenopleidingen.....	19
1.2.2.1. Evolutie sinds 1980.....	19
1.2.2.2. Effecten op de toekomstige arbeidsmarkt.....	20
1.2.2. Werkzoekende leerkrachten ingeschreven bij de VDAB.....	23
1.2.2.1. Jaarlijkse evolutie 1993-2000.....	23
1.2.2.2. Maandelijks evolutie.....	24
1.2.2.3. Overzicht per provincie.....	26
1.2.3. Boventallige kleuteronderwijzers en onderwijzers.....	30
1.2.4. De stille reserve.....	31
1.3. Indicatoren van het huidige tekort.....	34
1.3.1. Een ontoereikende reserve voor de interim.....	34
1.3.1.1. Kleuteronderwijzers.....	34
1.3.1.2. Onderwijzers.....	34
1.3.2. Onvoldoende gekwalificeerde leerkrachten.....	36
1.3.2.1. Kleuteronderwijzers.....	36
1.3.2.2. Onderwijzers.....	38
1.4. Conclusie.....	40
1.4.1. Kleuteronderwijzers.....	40
1.4.2. Onderwijzers.....	40

Hoofdstuk 2. Secundair onderwijs.....	43
2.1. De vraag.....	43
2.1.1. De demografische evolutie en doorstroming.....	44
2.1.2. De vergrijzing.....	44
2.1.3. Nieuwe beleidsmaatregelen.....	45
2.1.3.1. CAO V.....	45
2.1.3.2. De vervangingspool.....	45
2.1.3.3. CAO VI (voorstellen).....	46
2.1.4. Prognose van de evolutie van de vraag naar leerkrachten in de periode 2000-2004.....	46
2.1.5. De vervangingen.....	47
2.2. Het aanbod.....	49
2.2.1. Nieuwe instroom vanuit de lerarenopleidingen.....	49
2.2.1.1. <i>Initiële lerarenopleiding hogescholen (voor regent)....</i>	50
2.2.1.2. <i>Academische initiële lerarenopleidingen.....</i>	51
2.2.1.3. <i>GPB-opleidingen.....</i>	54
2.2.1.4. <i>Effecten op de toekomstige arbeidsmarkt.....</i>	55
2.2.2. Werkzoekende leraren ingeschreven bij de VDAB.....	57
2.2.2.1. <i>Jaarlijkse evolutie 1993-2000.....</i>	57
2.2.2.2. <i>Maandelijks evolutie.....</i>	59
2.2.2.3. <i>Overzicht per provincie.....</i>	61
2.2.3. Boventallige leraren secundair onderwijs.....	64
2.2.4. De stille reserve.....	65
2.3. Indicatoren van het huidige tekort.....	67
2.3.1. Een ontoereikende reserve voor de interim.....	67
2.3.1.1. <i>Lager secundair onderwijs.....</i>	67
2.3.1.2. <i>Hoger secundair onderwijs.....</i>	68
2.3.1.3. <i>Differentiëring naar vak of specialiteit.....</i>	70
2.3.2. Onvoldoende gekwalificeerde leerkrachten.....	72
2.3.2.1. <i>Evolutie voorbij schooljaren.....</i>	72
2.3.2.2. <i>Volgens vak en specialiteit.....</i>	73
2.3.2.3. <i>Volgens regio.....</i>	75
2.4. Conclusie.....	76

Inleiding

Vorig jaar werd een eerste rapport over de arbeidsmarktsituatie in het basis en secundair onderwijs afgeleverd.

Het uitgangspunt hierbij was dat een effectief beleid om het lerarentekort op te vangen, in de eerste plaats moet kunnen vertrekken van een grondige analyse van de actuele toestand van vraag en aanbod op de onderwijsarbeidsmarkt, en van een betrouwbare prognose van de toekomstige ontwikkelingen.

Evengoed blijft de beleidsruimte om het lerarentekort terug te dringen beperkt. Het zijn vooral de aankomende pensioneringsgolf (in het basisonderwijs is meer dan één op vier lesgevers ouder dan vijftig jaar) en de snelle economische groei, vooral in de kennisintensieve sectoren, die van hoogopgeleide jongeren een schaars goed op de arbeidsmarkt maken.

Nochtans heeft de Vlaamse overheid al een aantal belangrijke maatregelen genomen om het lerarentekort op te vangen. Vanaf 1 september 2000 is het voor leerkrachten aantrekkelijker om overuren te presteren, en kunnen leerkrachten tijdelijk uit hun verlof of pensioen terugkeren in actieve dienst. De vervangingspool biedt vanaf schooljaar 2000-2001 voor ongeveer 3000 interimaire leerkrachten in het basisonderwijs en secundair onderwijs, zekerheid van werk in inkomen. Het is nog te vroeg om de effecten van al deze nieuwigheden ten gronde in te schatten, maar nu al blijkt toch dat hiermee nieuwe reserves werden aangeboord.

Verheugend is ook dat de belangstelling voor het lerarenberoep hoog blijft, zoals blijkt uit de inschrijvingscijfers aan de lerarenopleidingen. Ook de GPB-opleiding (een opleiding tot leerkracht op maat van wie reeds aan het werk is) kent een gestadige groei.

De Vlaamse overheid heeft in 2000 onderhandelingen gevoerd voor twee CAO's. De afgesloten CAO V en de voorliggende CAO VI bevatten maatregelen met een belangrijke impact op de arbeidsmarkt voor leerkrachten. Zowel in het basisonderwijs als in het secundair onderwijs is een versterking van de omkadering in het vooruitzicht gesteld, met bijkomende arbeidsplaatsen tot gevolg.

Kortom, het is hoog tijd voor verdere opvolging van de situatie op de onderwijsarbeidsmarkt en een verfijning van de prognoses.

Beleidssynthese

Het kleuteronderwijs

Tijdens het voorbije schooljaar (1999-2000) overtrof het aanbod aan kleuteronderwijzers nog altijd de vraag. Dit overschot is echter lang niet meer comfortabel, en in bepaalde regio's (onder meer Vlaams Brabant en Brussel) was vorig schooljaar de kritieke grens al bereikt. Tot en met schooljaar 1999-2000 waren er echter nog geen tekenen van een tekort aan kleuteronderwijzers en was er macrogezien zelfs nog een overschot van 572.

De vraag naar kleuteronderwijzers zal de volgende jaren (tot en met 2004) bovendien nog afnemen met 384 voltijdse equivalenten. Vooral de pensioneringsgolf en de maatregelen van de recente CAO's vangen het banenverlies ingevolgde de denataliteit goed op.

De verhoging van het aantal inschrijvingen aan de lerarenopleidingen hebben over diezelfde periode maar een matig effect. Over de periode 2000-2004 zal het aantal kleuteronderwijzers dat nieuw op de arbeidsmarkt komt, zelfs met 68 personen verminderen.

Op basis van het nettoresultaat van deze vergelijking van vraag & aanbod over de periode 2000-2004, kunnen wij aannemen dat de arbeidsreserve van kleuteronderwijzers – enkel en alleen op basis van de evoluties in het kleuteronderwijs – over deze tijdsspanne met **316** leerkrachten zal groeien. Samen met het huidige “overschot” van 562 kleuteronderwijzers, betekent dit over vermelde tijdsspanne een “overaanbod” van **878** kleuteronderwijzers.

Nochtans wordt de arbeidsreserve van kleuteronderwijzers niet alleen beïnvloed door de ontwikkelingen in het kleuteronderwijs. Dit blijkt duidelijk uit de evolutie die zich vanaf schooljaar 2000-2001 aftekent: waar het aantal werkzoekende kleuteronderwijzers in de periode 1997-1999 nog beduidend was toegenomen, valt vanaf september 2000 een opmerkelijke daling van de werkzoekenden (600 minder) te noteren. Dit ondanks het feit dat de scholen van het kleuteronderwijs minder kleuteronderwijzers nodig hebben.

Deze evolutie is te verklaren doordat kleuteronderwijzers steeds vaker worden gerekruteerd om het tekort aan onderwijzers op te vangen. Vermits dit tekort aan onderwijzers de komende jaren nog zal toenemen, is ook op de arbeidsmarkt van het kleuteronderwijs bijkomende spanning te verwachten. Ongetwijfeld zal dit al in het lopende schooljaar 2000-2001 in bepaalde regio's (Brussel en Vlaams Brabant) leiden tot acute tekorten.

Het lager onderwijs

De scholen van het lager onderwijs kampten de voorbije schooljaren met een groeiend tekort aan onderwijzers. De arbeidsreserve die – theoretisch - beschikbaar is om de vraag naar vervangers in te vullen kwam in het voorbije schooljaar 1999-2000 liefst 806 onderwijzers te kort. De scholen vangen dit tekort momenteel op door zittende leerkrachten meer te laten werken, maar vooral trekken zij kleuteronderwijzers aan. Over gans Vlaanderen werden in maart 2000 liefst 12 % van alle vervangingen in het lager onderwijs verzorgd door kleuteronderwijzers; in Brussel bedraagt dit zelfs 28 %. Sinds september 2000 wordt ook al 10 % van de vacante betrekkingen ingenomen door leerkrachten met slechts “voldoende” kwalificaties.

De vraag naar onderwijzers zal de volgende jaren (tot en met 2004) bovendien nog met 2.024 BFT's toenemen. Ook hier wordt de vraag aangewakkerd door een cumulatief effect van pensioneringen en banenscheppende maatregelen.

De verhoging van het aantal inschrijvingen aan de lerarenopleidingen heeft pas vanaf 2002 een significant effect. Over de periode 2000-2004 zullen 1.106 meer onderwijzers op de arbeidsmarkt terechtkomen.

Desondanks kunnen wij, op basis van het nettoresultaat van deze vergelijking van vraag & aanbod over de periode 2000-2004, aannemen dat de arbeidsreserve van onderwijzers – enkel en alleen op basis van de evoluties in het lager onderwijs – over deze tijdsspanne met **918** éénheden zal afnemen.

Samen met een huidig tekort van 806 onderwijzers, betekent dit dat het tekort aan onderwijzers gedurende de komende vier jaren nog zal uitmonden in een gecumuleerd tekort van **1.722** onderwijzers.

Secundair onderwijs

De scholen van het secundair onderwijs keken de voorbije schooljaren aan tegen een aanzienlijk tekort aan leerkrachten voor het lager secundair onderwijs. In schooljaar 1999-2000 kwam hierin enige verbetering, maar een vergelijking tussen vraag en aanbod op de interim-arbeidsmarkt, levert in schooljaar 1999-2000 nog een tekort van 554 leerkrachten lager secundair onderwijs op.

De arbeidsreserve die beschikbaar is om de vraag naar vervangers voor het hoger secundair onderwijs in te vullen, kende in het voorbije schooljaar 1999-2000 nog een – theoretisch - overschot van 705 leerkrachten. Dit overschot is echter misleidend, omdat de vraag-aanbod-relatie in het secundair onderwijs per vak of specialiteit moet worden benaderd. Een vergelijking tussen vraag en aanbod per vak, maakt dan ook duidelijk dat er ook in het hoger secundair onderwijs specifieke tekorten zijn, m.n. in de zogenaamde knelpuntvakken. Dit zijn niet alleen de hoofdvakken zoals Nederlands, wiskunde, Frans, ...maar ook praktijkvakken als mechanica, hout, bouw. Op basis van deze vergelijking kan het tekort in het hoger secundair onderwijs worden geraamd op 279 leerkrachten.

Een vakgebonden benadering leert ook dat de tekorten in het secundair onderwijs het grootst zijn voor de leraars technische en praktische vakken. Eén op vier knelpuntvacatures heeft betrekking op een leraar TV-PV, wat erg veel is gelet op het aandeel van deze vakken in het totale pakket uren-leraar.

Het secundair onderwijs kampte in schooljaar 1999-2000 m.a.w. met een minimaal tekort van 833 leerkrachten.¹

¹ Dit zijn de 554 leerkrachten die er, zonder onderscheid naar vak, tekort zijn in het lager secundair onderwijs, samen met de 279 leerkrachten die in het hoger secundair tekort zijn na een vergelijking van vraag en aanbod per "knelpuntvak". De tekorten in de knelpuntvakken – maar dan ook alleen in deze vakken - worden volgens deze berekeningswijze geraamd op 370 voor het lager secundair onderwijs.

De scholen vangen dit tekort momenteel op door zittende leerkrachten meer te laten werken, maar vooral door leerkrachten aan te trekken die niet beschikken over de vereiste of voldoende geachte diploma's. Het tekort wordt dan ook weerspiegeld in het aantal wervingen van leerkrachten die slechts beschikken over een "ander" bekwaamheidsbewijs –die m.a.w. minimaal gekwalificeerd zijn.

Zo blijkt dat scholen, als de nood aan vervangingen het hoogst is, genoodzaakt zijn om tot 15 % van de vervangingen te laten invullen door leerkrachten die slechts in het bezit zijn van een "ander" bekwaamheidsbewijs. Voor de vervanging van leraars technische en praktische vakken (zie boven), wordt in meer dan 40 % van de gevallen een beroep gedaan op leerkrachten met dergelijke minimale kwalificaties.

De vraag naar leraren in het secundair onderwijs zal de volgende jaren (tot en met 2004) nog met 126 BFT's toenemen. De banenbewarende en -scheppende maatregelen en voorstellen van CAO V en CAO VI, maken het jobverlies goed ingevolge het dalend leerlingenaantal. De grote pensioneringsgolf in het secundair onderwijs is echter vooral te verwachten vanaf 2004: in 2010 zullen jaarlijks ongeveer 400 leerkrachten méér uitstromen dan in 1999.

De verhoging van het aantal inschrijvingen aan de initiële lerarenopleidingen (voor regent) is minder spectaculair dan in het basisonderwijs (voor onderwijzer). Vooral door de positieve evolutie in de lerarenopleidingen aan de hogescholen, zal de instroom van nieuwe leerkrachten in het secundair onderwijs over de periode 2000-2003 groeien met 396 leerkrachten.

Op basis van het nettoresultaat van deze vergelijking van vraag & aanbod over de periode 2000-2004, kunnen wij aannemen dat de arbeidsreserve van leraars secundair onderwijs – enkel en alleen op basis van de evoluties in het secundair onderwijs – over deze tijdsspanne met **270** leerkrachten zal groeien. Samen met het huidig tekort van 833 leerkrachten, betekent dit over vermelde tijdsspanne een blijvend tekort van **563** leerkrachten. Maar uiteraard wordt de arbeidsreserve van regenten en licentiaten niet alleen beïnvloed door de ontwikkelingen in het secundair onderwijs.

Beleidsaanbevelingen

Deze evoluties geven aan dat wij de beleidsintenties om de werkdruk in het onderwijs te verminderen, maar kunnen realiseren als zij worden ondersteund door maatregelen die het tekort aan leerkrachten terugdringen. De bestaande arbeidsreserves moeten maximaal worden benut.

- a) Een deel van dit tekort kan worden opgevangen door nog meer kleuteronderwijzers naar het lager onderwijs te kanaliseren. De marge is hier echter beperkt, en in sommige regio's is de grens al duidelijk bereikt.

De regelgeving vormt vandaag geen hinderpaal opdat kleuteronderwijzers aan het werk gaan in het lager onderwijs: zij kunnen er tijdelijk worden aangesteld en zelfs vastbenoemd worden. Het is de vrijheid en bevoegdheid van de schoolbesturen om uit te maken of een kleuteronderwijzer al of niet geschikt is om in de lagere school te fungeren.

De pedagogische basisopleiding tot kleuteronderwijzer wordt vandaag intrinsiek niet als de meest adequate beschouwd om ook in het lager onderwijs les te geven. Daarom bestaan er opleidingsfaciliteiten om deze basisopleiding aan te vullen.² In overleg met andere actoren, zoals de VDAB, kunnen werkzoekende kleuteronderwijzers worden gestimuleerd om dergelijke bijscholing te volgen.

Maar ook moet worden onderzocht hoe deze opleiding realistisch in het bereik kan komen van de kleuteronderwijzers die nu al in dienst zijn in het lager onderwijs (in september 2000 waren dit er 930).

- b) Om leerkrachten en directies te ondersteunen kan een beroep worden gedaan op andere beroepssegmenten waarvoor nog arbeidsreserves bestaan.

Zoals voorzien in CAO V, hoeft de werkdruk in het kleuteronderwijs niet noodzakelijk worden verlaagd door het aantrekken van extra kleuteronderwijzers. Ook kinderverzorg(st)ers kunnen bijkomend in het kleuteronderwijs worden ingeschakeld. In september 2000 waren nog 781 kinderverzorgsters als werkzoekend ingeschreven bij de VDAB.

Om de directies administratief te ondersteunen kan een beroep worden gedaan op bijkomend ondersteunend personeel.

- c) Desondanks zal het onderwijs de komende jaren noodgedwongen zijn deuren moeten openzetten voor leerkrachten die onvoldoende geschoold zijn. Hierop kan de overheid inspelen door, in samenwerking met andere vormingsinstellingen, opleidingsprogramma's op maat te voorzien. Het is ook aan te bevelen dat de aanstellings- en betalingsvoorwaarden versoepeld worden, waarbij de verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de lesgevers berust bij de schooldirecties.

² Dit zijn de voortgezette lerarenopleidingen aan de hogescholen. Vandaag bieden 11 hogescholen deze opleiding aan, en zij bedraagt 60 studiepunten – wat overeenkomt met 1 academiejaar. Men kan de opleiding echter ook gespreid over verschillende academiejaren volgen.

- d) Ook moet er nog meer dan vandaag naar gestreefd worden om beginnende leerkrachten optimaal in te zetten en hun menskracht volledig te benutten. Deeltijdse leerkrachten moeten zoveel mogelijk voltijds ingezet kunnen worden, desnoods in verschillende scholen tegelijk.

Momenteel is dergelijke “geoptimaliseerde inzet” voorzien in de vervangingspool – met alle problemen i.v.m. fragmentatie van lesopdrachten, pedagogisch onverantwoorde opsplitsing en niet passende uurroosters tot gevolg. De krapte op de arbeidsmarkt zal er hoe dan ook toe leiden dat scholen steeds vaker een beroep zullen moeten doen op leerkrachten die maar gedeeltelijk beschikbaar zijn. De vervangingspool blijft, mits een grondige bijsturing, in deze context hoe dan ook een waardevol initiatief.

- e) Vanaf september 2000 is het mogelijk dat scholen een beroep doen op leerkrachten die met verlof of gepensioneerd zijn. Het is aan te bevelen dat dit potentieel ook de komende jaren nog ter beschikking wordt gesteld ten behoeve van de scholen, en dat de maatregel vooralsnog van kracht blijft.
- f) Laatstejaars van de lerarenopleidingen kunnen (nog) meer en structureel ingezet worden in het lesgeven. Men moet onderzoeken hoe langere opdrachten van de laatstejaars kunnen bijdragen tot een win-win-situatie, zowel voor de opleiding als voor de stageschool.
- g) In het secundair onderwijs komt vanaf 2005 komt de grote pensioneringsgolf op gang. Om deze toekomstige uitdaging het hoofd te bieden, moet er *nu* alles aan gedaan worden om meer jongeren te doen kiezen voor het lerarenberoep. De jongeren die zich in academiejaar 2001-2002 inschrijven voor een lerarenopleiding aan de hogescholen, zijn immers pas vanaf 2004-2005 beschikbaar op de arbeidsmarkt.

De ervaring leert dat sociale onrust in het onderwijs een negatief effect heeft op de instroom in de lerarenopleiding. Bijgevolg is het van belang om zo snel mogelijk opnieuw sociale rust in het onderwijs te brengen. Alle partners moeten hierover éénsgezind naar buiten treden en in de media moet rond het lerarenberoep een positief imago worden gecreëerd.

- h) In het secundair onderwijs dringen zich op korte termijn bijzondere inspanningen op voor het onderricht van technische en praktische vakken. Het komt erop aan om het onderwijs voldoende aantrekkelijk te maken voor vakmensen uit het bedrijfsleven, en de mobiliteit tussen onderwijs en bedrijfsleven te versterken.

Maar ook voor het onderricht van andere vakken (algemene vakken in het secundair onderwijs, lesopdrachten in de andere onderwijsniveaus) moet worden onderzocht hoe de mobiliteit vanuit diverse beroepssectoren naar het onderwijs kan worden gestimuleerd.

Hoofdstuk 1. Basisonderwijs

1.1. De vraag

Nieuwe arbeidsplaatsen in het onderwijs zijn in eerste instantie afhankelijk van het aantal organieke, vacante plaatsen in de scholen.

In welke mate het aantal vacante betrekkingen toeneemt of afneemt, is voornamelijk afhankelijk van volgende factoren:

1. De leerlingenaantallen, het geboortecijfer en de te verwachten doorstroming van leerlingen (van kleuter- naar lager onderwijs).
2. De uitstroom van leerkrachten als gevolg van pensionering of vervroegde terbeschikkingstelling voorafgaand aan het rustpensioen.
3. De handhaving of wijziging van de omkaderingsnormen (leerlingen/leraar-ratio).
4. De mate waarin bijzondere projecten worden ontwikkeld, gehandhaafd, uitgebreid of afgebouwd. Dergelijke projecten ondersteunen de scholen en generen extra betrekkingen (bijvoorbeeld zorgverbreding, onderwijsvoorrang,...).

De prognoses van het aantal BFT's op basis van demografische gegevens en de te verwachten doorstroming van leerlingen(1.1.1.), evenals de raming van de uitstroom van leerkrachten (1.1.2.), gaan uit van een ongewijzigd beleid. In punt 1.1.3. brengen wij de effecten in kaart van de beleidsmaatregelen of –intenties van het afgelopen jaar.

Een globale prognose van de toekomstige vraag naar leerkrachten in het basisonderwijs, komt aan bod in punt 1.1.4. Deze prognose is belangrijk want, getoetst aan een globale prognose van het *aanbod* aan nieuwe leerkrachten, geeft dit een duidelijk beeld in welke mate de spanning op de onderwijsarbeidsmarkt de komende jaren zal toenemen of afnemen.

Anderzijds zorgen de vervangingen (punt 1.1.5.) voor jaarlijkse terugkerende werkgelegenheid. Heel wat leerkrachten kunnen immers ook aan de slag ter vervanging van afwezige collega's. De tewerkstelling als invalleerkracht is minder aantrekkelijk. Het tekort aan leerkrachten treedt daarom altijd het eerst op bij het vinden van geschikte vervangers.

1.1.1. De demografische evolutie en doorstroming

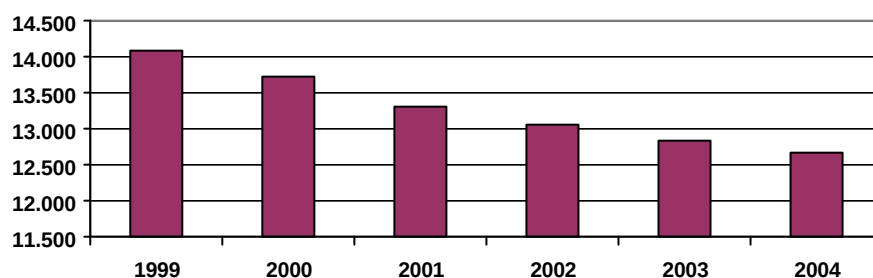
Als gevolg van een dalend leerlingenaantal zal het aantal arbeidsplaatsen in het basisonderwijs de komende jaren opnieuw afnemen (tabel 1). Dit laat zich eerst voelen in het kleuteronderwijs, waar de werkgelegenheid de volgende jaren daalt.

Het lager onderwijs zal nog een sterke toename kennen tot en met 2001. Vanaf 2002 zorgt een daling van het aantal leerlingen ook hier voor een geleidelijke afname van de werkgelegenheid. In 2004 zal deze echter nog altijd hoger liggen dan in 1999.

Tabel 1 - Prognose werkgelegenheid BFT *kleuteronderwijs* op basis van demografische evolutie & doorstroming

1999	2000	2001	2002	2003	2004
14.080	13719	13.310	13.045	12.840	12.668
14.080	-341	-409	-265	-205	-172

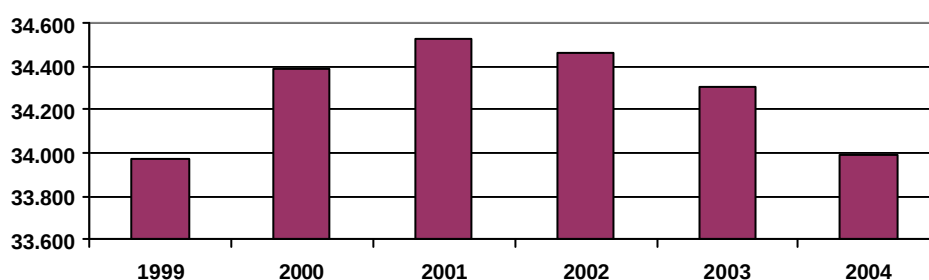
Figuur 1 - Prognose werkgelegenheid BFT *kleuteronderwijs* op basis van demografische evolutie & doorstroming

Tabel 2 - Prognose werkgelegenheid BFT *lager onderwijs* op basis van demografische evolutie & doorstroming

1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
33.976	34.386	34.525	34.464	34.301	33.989	
33.976	+ 410	+ 139	-61	-163	-312	

Figuur 2 - Prognose werkgelegenheid BFT *lager onderwijs* op basis van demografische evolutie & doorstroming

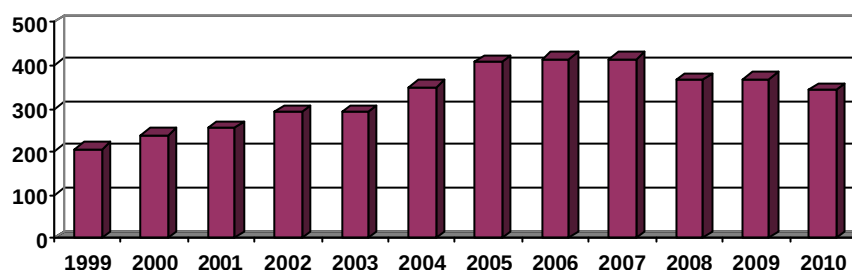
1.1.2. De vergrijzing³

De vergrijzing heeft tot gevolg dat steeds meer kleuteronderwijzers en onderwijzers door pensionering of terbeschikkingstelling voorafgaand aan het rustpensioen, uitstromen. De daling van de werkgelegenheid door de demografische factor wordt grotendeels opgevangen door een jaarlijks stijgende uitstroom van oudere leerkrachten. Zowel in het kleuteronderwijs als in het lager onderwijs zal de jaarlijkse uitstroom vanaf 2005 bijna het dubbele bedragen van de groep die in 1999 het onderwijs verliet.

Tabel 3 – Prognose van de uitstroom in het kleuteronderwijs

1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
206	234	253	290	293	347	406	413	415	365	367	343

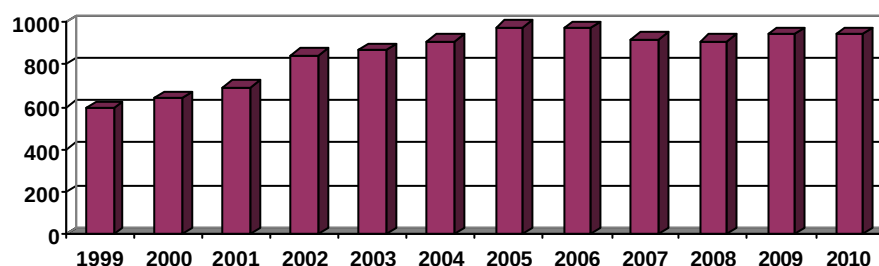
Figuur 3 – Prognose van de uitstroom in het kleuteronderwijs

Tabel 4 – Prognose van de uitstroom in het lager onderwijs

1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
594	644	695	843	867	908	977	972	917	911	944	944

Figuur 4 – Prognose van de uitstroom in het lager onderwijs

³ Dit is een geactualiseerde raming, op basis van het personeelsbestand van 1.1.2000, gemaakt op 28.7.2000 door de afdeling Begroting & gegevensbeheer, Departement Onderwijs.

1.1.3. Nieuwe beleidsmaatregelen

1.1.3.1. CAO V

Uitbreiding zorgverbreding en onderwijsvoorrangsbeleid

De uitbreiding van de projecten onderwijsvoorrangsbeleid en zorgverbreding, zoals overeengekomen in CAO V van 23 mei 2000, zijn goed voor 506 nieuwe jobs, evenredig verspreid over het kleuter- en lager onderwijs.⁴

Verbetering van de omkadering voor kleuters tussen 2 ½ en 3 jaar

Door een verhoging van de wegingcoëfficiënt voor kleuters tussen 2 ½ en 3 jaar ontstaat in het kleuteronderwijs vanaf 1 september 2000 een bijkomende omkadering, geraamd op 125 miljoen, wat neerkomt op ongeveer 100 extra betrekkingen (die weliswaar niet alleen door kleuteronderwijzers, maar ook door kinderverzorgers kunnen worden ingevuld.)

⁴ Deze extra-jobs waren vorig jaar ook al ingecalculleerd in de prognoses: de afspraken van CAO V zorgen voor een meer verfijnde berekening in de spreiding van de extra-middelen per schooljaar.

1.1.3.2. Vervangingspool

De leerkrachten die zijn opgenomen in de vervangingspool ontvangen vanaf hun aanstelling in de ankerschool een salaris tot het einde van het schooljaar, en dit ongeacht hun effectieve tewerkstelling in korte vervangingen. Dit betekent voor de overheid een extra financiële kost die overeenkomt met een aantal extra voltijdse betrekkingen. In de *hypothese* dat de vervangingspool drie schooljaren zal werken, en dat vanaf 1 september alle scholen zouden instappen, komt dit voor het basisonderwijs neer op:

- Ongeveer 40 extra betrekkingen in 2000-2001
- Nog eens 120 extra betrekkingen vanaf september 2001

1.1.3.3. CAO VI (*voorstellen 11.12.2000*)

Bijkomende verhoging van de wegingcoëfficiënt voor kleuters

Vanaf 1 september 2001 en 1 september 2002 komt er een tweede en derde verhoging van de wegingcoëfficiënt voor de kleuters, wat leidt tot de creatie van nogmaals 200 jobs extra.

Toekenning extra lestijden

Over een periode vanaf 1.9.2001 tot en met schooljaar 2004-2005 worden 13.520 lestijden toegekend in het gewoon lager onderwijs, en worden 3.380 lestijden toegevoegd aan de huidige lestijdenscalen in het buitengewoon basisonderwijs, wat leidt tot 700 bijkomende voltijdse jobs (175 per schooljaar).

1.1.4. Prognose van evolutie van de vraag naar kleuteronderwijzers en onderwijzers 2000-2004

In dit onderdeel brengen wij alle ontwikkelingen aan vraagzijde samen, en gaan wij na in welke mate de komende jaren een extra vraag naar kleuteronderwijzers en onderwijzers onstaat, ten opzichte van de situatie van referentiejaar 1999.

Deze evolutie geeft aan in welke mate de “druk” op de huidige arbeidsreserve in het basisonderwijs toeneemt of afneemt, m.a.w. in welke mate deze reserve *door de evolutie van de vraag in het basisonderwijs* zal groeien of verminderen.

1.1.4.1. Kleuteronderwijzers

Uit onderstaande tabel blijkt dat de vraag naar kleuteronderwijzers in de periode 2000-2004 met 384 BFT's zal afgenomen zijn. In 2000 was de vraag naar nieuwe kleuteronderwijzers al met 168 BFT's gedaald tegenover 1999.

De daling van de jobs door de denataliteit, wordt de eerstkomende jaren grotendeels gecompenseerd door de extra-beleidsmaatregelen (CAO V en VI), en vanaf 2004 vooral door de toename van de uitstroom van ouder personeel.

Let wel: deze evolutie brengt enkel in kaart in welke mate de vraag naar kleuteronderwijzers wordt beïnvloed door de vraag in het kleuteronderwijs zelf.

Tabel 5 – Prognose van de extra vraag naar kleuteronderwijzers 2000-2004

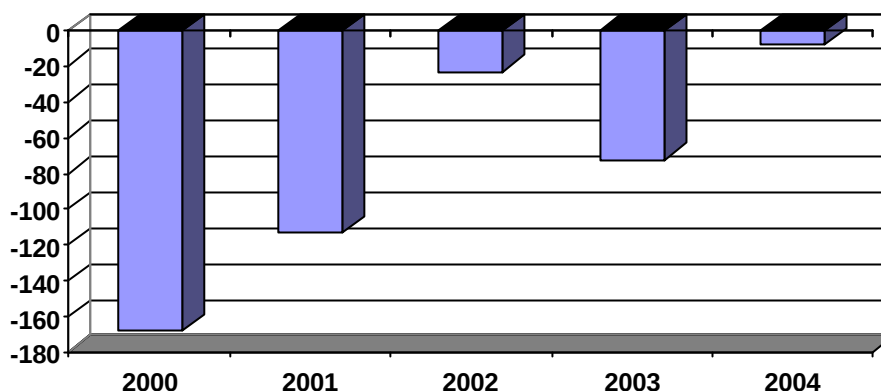
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Nataliteit	14.080 ⁵	-341	-409	-265	-205	-172
Verwachte uitstroom kleuteronderwijs	206	234	252	290	293	347
Extra-uitstroom tov 1999		28	46	84	87	141
Maatregelen CAO V ⁶		125	90	58	46	23
Vervangingspool ⁷		20	60			
Voorstellen CAO VI			100	100		
<i>Vermindering maxprestaties kleuteronderwijzer</i>		?	?	?	?	?
Evolutie vraag tov 1999 (inclusief voorstellen CAO VI)		-168	-113	-23	-72	-8

⁵ Het aantal BFT's dat hier wordt vermeld, zijn de BFT's zoals opgenomen in het zgn. blauwe boekje “Vlaams Onderwijs in Cijfers”, Departement Onderwijs, ABG, 1999-2000.

⁶ Maatregelen inzake zorgverbreding.. zijn evenredig over het kleuter- en lager onderwijs gespreid.

⁷ Extra jobs vervangingspool zijn evenredig over het kleuter- en lager onderwijs gespreid.

Figuur 5 – Prognose van de extravraag naar kleuteronderwijzers

1.1.4.2. Onderwijzers

De vraag naar onderwijzers zal in de periode 2000-2004 met 204 BFT's gestegen zijn. In 2000 was de vraag naar nieuwe onderwijzers al met 505 BFT's toegenomen tegenover 1999. De sterke stijging van de vraag naar onderwijzers is een gevolg van zowel een toename van het aantal leerlingen (tot en met 2001), het stijgend aantal pensioneringen en de recente beleidsmaatregelen.

Let wel: deze evolutie brengt enkel in kaart in welke mate de vraag naar onderwijzers wordt beïnvloed door de vraag in het lager onderwijs zelf. Bij de start van het schooljaar 2000-2001 blijkt immers dat vooral kleuteronderwijzers het tekort aan onderwijzers invullen (zie verder).

Tabel 6 – Prognose van de extra vraag naar onderwijzers 2000-2004

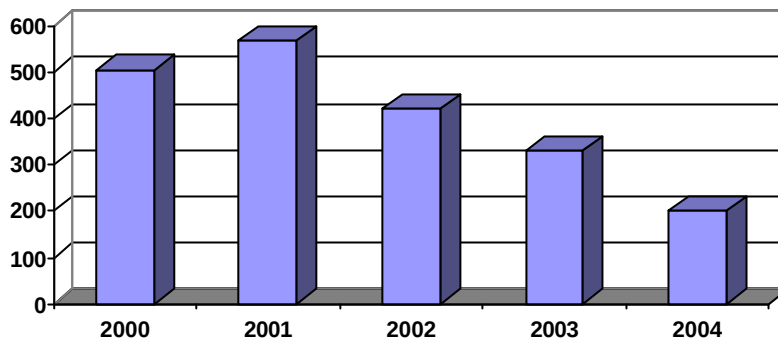
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
BFT	33.976 ⁸	+ 410	+ 139	-61	-163	-312
Verwachte uitstroom lager onderwijs	594	644	695	843	867	908
Extra-uitstroom tov 1999		50	101	249	273	314
Maatregelen CAO V ⁹		25	91	58	46	24
Vervangingspool ¹⁰		20	60			
Voorstellen CAO VI			175	175	175	175
Evolutie vraag tov 1999		505	566	421	331	201

⁸ Het aantal BFT's dat hier wordt vermeld, zijn de BFT's zoals opgenomen in het boekje "Vlaams Onderwijs in Cijfers", 1999-2000

⁹ Maatregelen inzake zorgverbreding.. zijn evenredig over het kleuter- en lager onderwijs gespreid

¹⁰ Extra jobs vervangingspool zijn evenredig over het kleuter- en lager onderwijs gespreid

Figuur 6: prognose van de extravraag naar onderwijzers

1.1.5. De vervangingen

Binnen de “vraagzijde” is er een belangrijk onderscheid tussen:

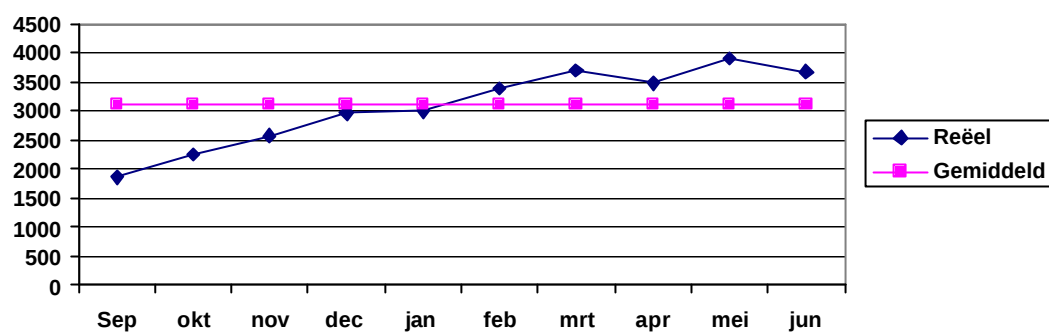
- a) De “reguliere” werkgelegenheid van de organieke betrekkingen en langdurige vervangingen (d.w.z. vervangingen voor een volledig schooljaar) die ontstaat bij het begin van het schooljaar;
- b) de “interim-werkgelegenheid voor vervangingen van afwezige personeelsleden die ontstaat in de loop van het schooljaar.

Om deze vervangingen te kunnen “invullen”, moet de onderwijsarbeidsmarkt beschikken over een voldoende grote reserve aan invalkrachten. Voor schooljaar 1999-2000 waren in het basisonderwijs gemiddeld 3.107 BFT's nodig voor deze korte vervangingen. Voor deze 3.107 BFT's werden gemiddeld 4.344 personen aangesteld (ratio: 1,4 persoon per BFT).

Het aantal BFT's voor korte vervangingen is in de loop van het schooljaar aan belangrijke schommelingen onderhevig. De vraag naar invalkrachten was tijdens schooljaar 1999-2000 het hoogst in de *maand mei*¹¹. In de maand mei 2000 waren 3.889 BFT's nodig, dit zijn goed 800 BFT's meer dan gemiddeld en 2.000 BFT's meer dan in september 1999.

¹¹ In schooljaar 1998-1999 was de piek het hoogst in de maand maart 1999.

Figuur 7 – Evolutie van de werkgelegenheid (in BFT's) voor interim-leerkrachten basisonderwijs in de loop van het schooljaar 1999-2000

1.2. Het aanbod

De pas afgestudeerden van de lerarenopleiding vormen een belangrijk onderdeel van het aanbod op de onderwijsarbeidsmarkt. Bij de start van het schooljaar kunnen heel wat pas afgestudeerden starten in vacante betrekkingen in het onderwijs. Wie in september niet kan starten, maar blijft kiezen voor een onderwijsjob, schrijft zich in bij de VDAB als werkzoekende en kan eventueel aan de slag als interimaris in de loop van het schooljaar.

Als het aantal vacante betrekkingen stijgt, stromen jaarlijks – in de regel op 1 september - meer kandidaten vanuit de lerarenopleiding of de werkloosheid door naar het onderwijs, en wordt de reserve (in de werkloosheid of als boventallige) kleiner. Als het aantal vacante betrekkingen afneemt, is de doorstroming kleiner, en vloeien leerkrachten terug naar de interim-reserve (werkloosheid) of, als zelfs vastbenoemde leerkrachten hun baan verliezen, naar de reffectatiereserve.

Deze werkloosheidsreserve wordt jaarlijks vernieuwd door de instroom van nieuwe leerkrachten vanuit de lerarenopleidingen. Als dit aantal groeit, versterkt dit de arbeidsreserve. In dit hoofdstuk gaan wij na in welke mate de komende jaren van deze verhoogde instroom een versterking van de arbeidsreserves mag worden verwacht. (1.2.1.)

In punt 1.2.2. bekijken wij de evolutie van het aantal leerkrachten zonder job dat bij het begin van het schooljaar bij de VDAB als werkzoekende is ingeschreven. De reserve van vastbenoemde maar boventallige leerkrachten (1.2.3.) is in het basisonderwijs quasi uitgeput.

Als de reserve ontoereikend is om de vraag naar leerkrachten in te vullen, zal dit de druk op de zittende leerkrachten verhogen. Het lerarentekort verhoogt dan ook onvermijdelijk de werkdruk binnen deze groep. In punt 1.2.4. gaan wij na in welke mate het onderwijs nog beschikt over een (theoretische) stille reserve van deeltijdse leerkrachten.

1.2.1. Nieuwe instroom vanuit de lerarenopleidingen¹²

1.2.1.1. Evolutie sinds 1980

Het aanbod op de onderwijsarbeidsmarkt wordt jaarlijks hernieuwd door de pas afgestudeerden van de lerarenopleidingen. Het aantal afgestudeerden-laatstejaars aan de opleidingen voor kleuteronderwijzer en onderwijzer heeft een dieptepunt gekend in de periode 1990-1991, is daarna opnieuw wat gestegen en is vanaf academiejaar 1995-1996 tot en met academiejaar 1998-1999 quasi stabiel gebleven.

¹² Als bronnen werden geraadpleegd: de statistische jaarboeken van het Vlaams Onderwijs, Departement Onderwijs.

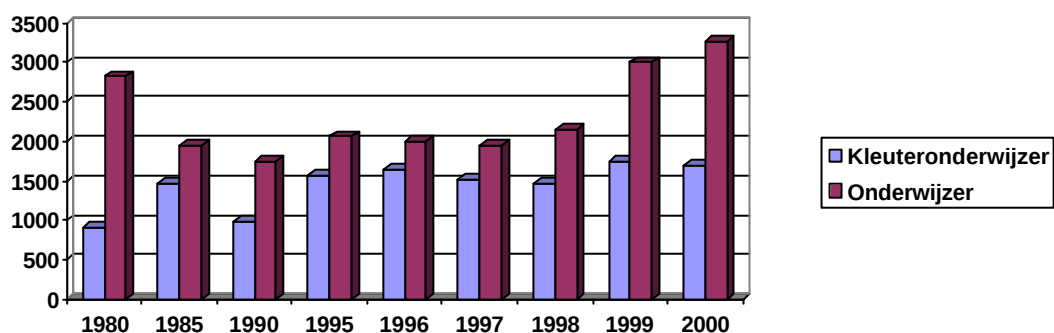
Vanaf academiejaar 1999-2000 is het aantal eerstejaars in de opleiding voor kleuteronderwijzer echter gestegen met 19%. Het aantal eerstejaars voor onderwijzer steeg met liefst 40%. Ongetwijfeld heeft de voorziene gelijkschakeling van de weddenscalen van kleuteronderwijzer en onderwijzer met die van regent, de studiekeuze van veel studenten beïnvloed.¹³ Deze vernieuwde instroom in de lerarenopleidingen heeft uiteraard ten vroegste midden 2002 effect op de arbeidsmarkt

Deze trend zet zich door in academiejaar 2000-2001. Volgens voorlopige cijfers is het aantal inschrijvingen voor kleuteronderwijzer weliswaar met 5 % gedaald, het aantal inschrijvingen voor onderwijzer is opnieuw toegenomen met 9 %.

Tabel 7 – Evolutie van het aantal eerstejaars van de lerarenopleidingen voor kleuteronderwijzer en onderwijzer

	1980	1985	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Kleuteronderwijzer	915	1.470	981	1.574	1.641	1.530	1.473	1.752	1.669
Onderwijzer	2.815	1.946	1.738	2.059	1.986	1.956	2.149	3.001	3.272
Totaal	3.730	3.416	2.719	3.633	3.627	3.486	3.622	4.753	4.941

Figuur 8 - Evolutie van het aantal eerstejaars van de lerarenopleidingen voor kleuteronderwijzer en onderwijzer

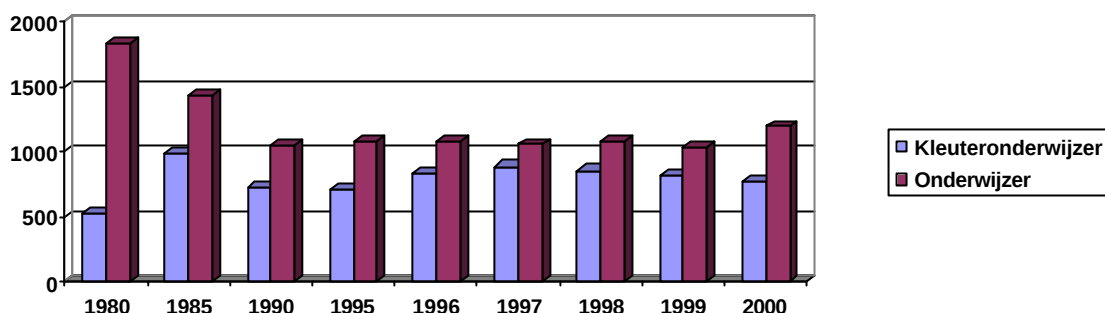

Tabel 8 - Evolutie van het aantal laatstejaars van de lerarenopleidingen voor kleuteronderwijzer en onderwijzer

	1980	1985	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Kleuteronderwijzer	523	986	724	716	833	886	857	813	769
Onderwijzer	1.829	1.433	1.051	1.081	1.081	1.056	1.081	1.028	1.194
Totaal	2.352	2.419	1.775	1.797	1.914	1.942	1.938	1.841	1.963

¹³ Dat er een relatie is tussen de hoogte van de lonen en de instroom in de lerarenopleiding, wordt ook geponeerd in het onderzoek van het Centraal Planbureau, Leraren, tekorten en salarissen, Den Haag, 2000.

Figuur 9 - Evolutie van het aantal laatstejaars van de lerarenopleidingen voor kleuteronderwijzer en onderwijzer

1.2.1.2. Effecten op de toekomstige arbeidsmarkt

De stijging van het aantal eerstejaars in 1999 en 2000 heeft uiteraard een gunstige invloed op de arbeidsreserve van kleuteronderwijzers en onderwijzers. Nochtans mag het gunstig effect ook niet overschat worden.

In de opleidingen voor kleuteronderwijzer stroomden van de eerstejaars die begonnen in 1998, 52 % door naar het laatste jaar. Passen wij dit percentage toe op de eerstejaars van 1999, betekent dit dat er in 2001 van deze groep 911 in het laatste jaar zullen zitten. Deze groep is vanaf september 2002 beschikbaar voor de arbeidsmarkt. Van de eerstejaars van 2000 blijven er nog 867 over in het laatste jaar: deze groep dient zich in september 2003 voor het eerst aan op de arbeidsmarkt.

Tabel 9 – Extra-aanbod op de arbeidsmarkt voor kleuteronderwijzers. Prognose van 1999 tot en met 2003.¹⁴

	1999	2000	2001	2002	2003
Beschikbaar op arbeidsmarkt	857	813	769	911	867
Evolutie ten opzichte van 1999		-44	-88	54	10

Door de evolutie van het aantal inschrijvingen in de lerarenopleidingen zal het aanbod aan kleuteronderwijzers over de periode tot 2003 met 68 eenheden verminderen.

¹⁴ Er wordt ondersteld dat de laatstejaars van, bijvoorbeeld, 1999 (dit is academiejaar 1999-2000) in september 2000 op de arbeidsmarkt komen.

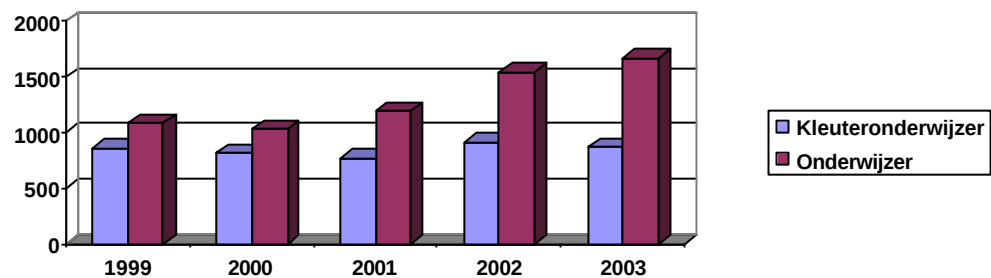
Van de eerstejaars onderwijzers van 1998 belandden er 55 % in het laatste jaar. Van de eerstejaars van 1999 wordt dit aantal geraamd op 51 %.¹⁵ Dit betekent dat er in academiejaar 2001-2002 ongeveer 1.540 studenten in het laatste jaar zullen zitten. In academiejaar 2002-2003 zijn dit er 1.668.

Tabel 10 – Extra-aanbod op de arbeidsmarkt voor onderwijzers. Prognose van 1999 tot en met 2003.¹⁶

	1999	2000	2001	2002	2003
Beschikbaar op arbeidsmarkt	1.081	1.028	1.194	1.540	1.668
Evolutie ten opzichte van 1999		-53	113	459	587

De arbeidsreserve voor onderwijzers zal over de tijdsspanne 2000-2003 met 1.106 onderwijzers toenemen.

Figuur 10 - Prognose van het extra aanbod aan kleuteronderwijzers en onderwijzers door de evolutie van het aantal inschrijvingen in de lerarenopleidingen

¹⁵ Het aantal dat overging van het eerste naar het tweede academiejaar bedroeg voor de eerstejaars van 1998 nog 62 %, voor de eerstejaars van 1999 bedroeg dit 58 %. Wij gaan ervan uit dat de overgang van het tweede naar het derde jaar constant blijft.

1.2.2. Werkzoekende leerkrachten ingeschreven bij de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling¹⁷

Onder een werkzoekende leerkracht wordt hier verstaan: de niet-werkende werkzoekende leerkracht die onderwijs als eerste beroep heeft opgegeven. Schoolverlaters maken van deze groep een deel uit: het gaat dan om pas afgestudeerde leerkrachten zonder werkervaring.

Deeltijdse tijdelijke personeelsleden die kandidaat zijn voor een voltijdse betrekking - en zich ook als werkzoekend bij de VDAB inschrijven - zijn in dit overzicht niet opgenomen. Deze groep komt aan bod onder punt 1.2.4.

1.2.2.1. Jaarlijkse evolutie 1993-2000

De cijfers tonen telkens het aanbod van werkzoekende leerkrachten waarover de VDAB beschikt in de maanden juni en september van het jaar.

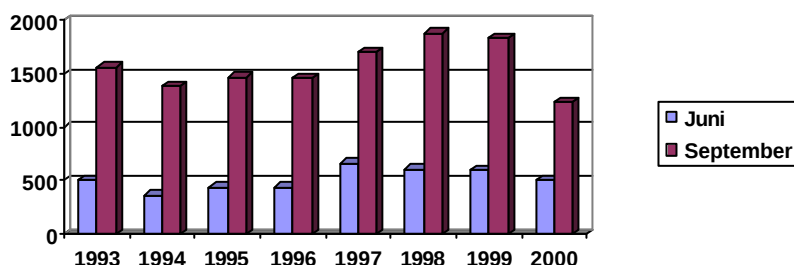
Het aanbod aan kleuteronderwijzers heeft vooral een dieptepunt gekend tijdens de periode 1994-1996. Vanaf 1997 is het aantal werkzoekenden opnieuw gestegen: in juni 1999 bedraagt het zelfs 19 % meer dan in 1993.

Opmerkelijk is dat in september 2000 602 minder kleuteronderwijzers als werkzoekende zijn ingeschreven dan in september 1999.

Tabel 10 – Evolutie aantal werkzoekende kleuteronderwijzers ingeschreven bij VDAB

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Aanbod juni	508	366	439	439	658	607	603	513
	100%	72%	86%	86%	130%	119%	119%	100%
Aanbod september	1560	1379	1467	1453	1703	1873	1832	1230
	100%	88%	94%	93%	109%	120%	117%	79%

Figuur 11 - Evolutie aantal werkzoekende kleuteronderwijzers ingeschreven bij de VDAB

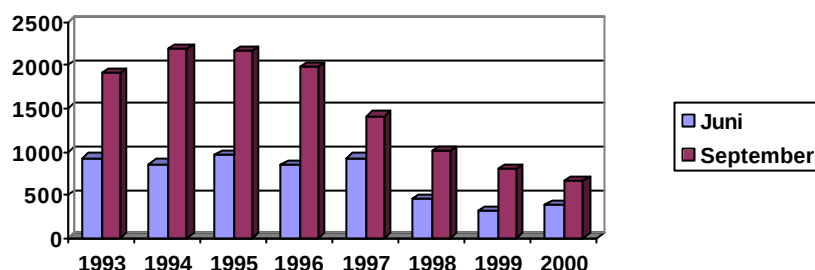
¹⁷ Bron: databanken van de VDAB.

Het aantal werkzoekende onderwijzers¹⁸ is vanaf 1997 zeer drastisch gedaald. In september 2000 bedraagt het aantal werkzoekende onderwijzers nog slechts 35% van het aantal dat in juni 1993 was ingeschreven.

Tabel 11 – Evolutie aantal werkzoekende onderwijzers ingeschreven bij VDAB

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Aanbod juni	924	866	960	850	923	462	319	386
	100%	94%	104%	92%	100%	50%	35%	42%
Aanbod september	1915	2184	2169	1977	1415	1014	811	670
	100%	114%	113%	103%	74%	53%	42%	35%

Figuur 12 - Evolutie aantal werkzoekende onderwijzers ingeschreven bij VDAB

1.2.2.2. Maandelijks evolutie

Onderstaande tabellen en figuren verduidelijken de evolutie van het aantal werkzoekenden in de loop van het schooljaar. Dat er een duidelijke correlatie is tussen de maandelijkse schommelingen van de werkzoekenden en de evolutie van de interimaire werkgelegenheid in de loop van het schooljaar, blijkt uit figuur 14. Tabel 15 geeft aan dat het vooral de schoolverlaters zijn die het snelst uit de werkloosheid verdwijnen.

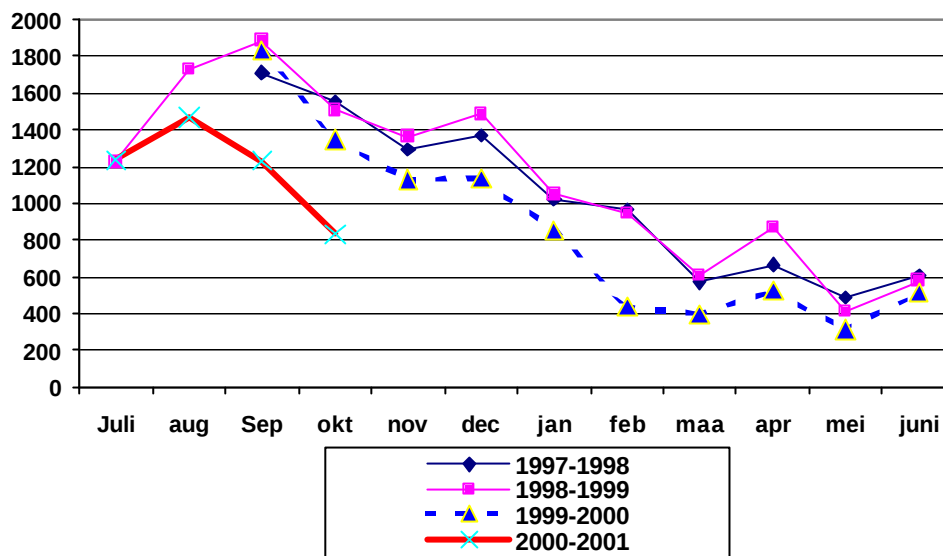
Kleuteronderwijzers

Tabel 12 - Maandelijks evolutie van ALLE niet werkende werkzoekende kleuteronderwijzers - absolute cijfers

MAAND	Juli	aug	Sep	okt	nov	dec	jan	feb	maa	apr	mei	juni
1997-1998			1.710	1.555	1.291	1.368	1.019	965	567	665	487	608
1998-1999	1.223	1.728	1.886	1.506	1.363	1.483	1.050	944	608	867	408	578
1999-2000			1.832	1.346	1.124	1.137	849	437	392	522	310	513
2000-2001	1.234	1.467	1.230	831								

¹⁸ Hierin zijn niet de leermeesters opgenomen: het gaat enkel om "onderwijzers lager onderwijs".

Figuur 13 - Maandelijks evolutie niet werkende werkzoekende kleuteronderwijzers

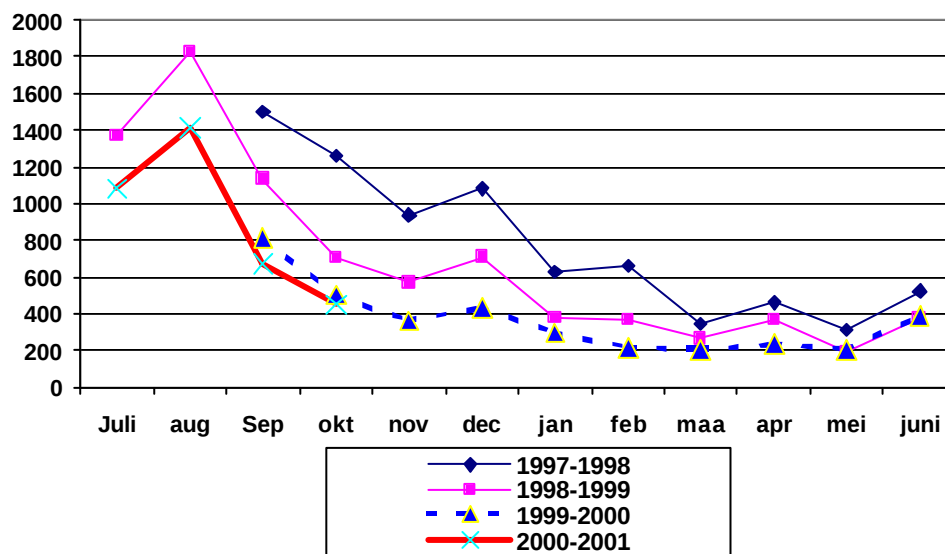

Onderwijzers

Tabel 13 - Maandelijks evolutie van ALLE niet werkende werkzoekende onderwijzers - absolute cijfers

MAAND	Juli	aug	Sep	okt	nov	dec	jan	feb	maa	apr	mei	Juni
1997-1998			1.499	1.261	938	1.080	629	657	342	460	309	523
1998-1999	1.366	1.823	1.131	705	567	707	375	365	264	370	196	372
1999-2000			811	501	359	431	295	217	204	235	206	386
2000-2001	1.080	1.413	670	449								

Figuur 14- Maandelijks evolutie niet werkende werkzoekende onderwijzers

Tabel 14 - Maandelijks evolutie *niet werkende werkzoekende* kleuteronderwijzers en onderwijzers - procentueel tov september

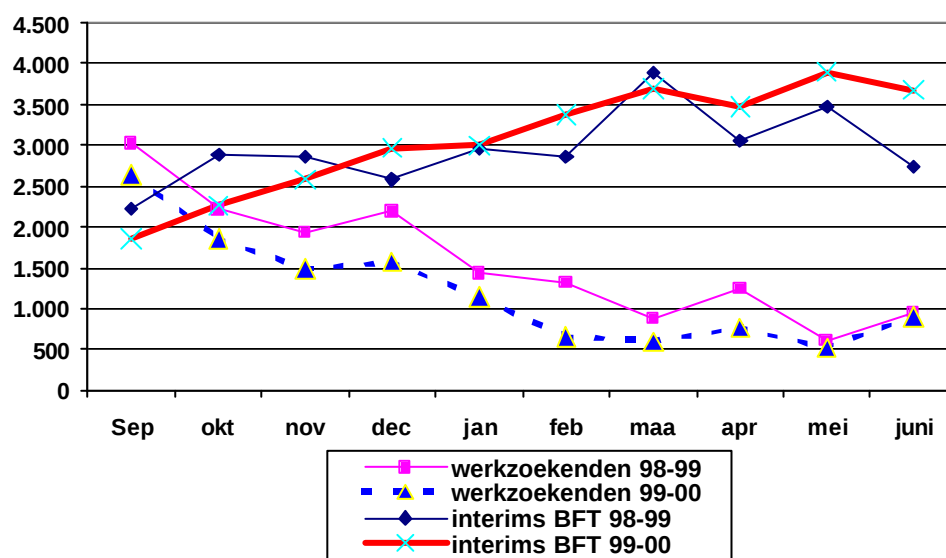
MAAND	sep	okt	Nov	dec	jan	Feb	maa	apr	mei	juni
1997-1998	100%	88%	69%	76%	51%	51%	28%	35%	25%	35%
1998-1999	100%	73%	64%	73%	47%	43%	29%	34%	22%	34%
1999-2000	100%	70%	56%	59%	43%	25%	23%	29%	20%	34%

Binnen de categorie van “niet werkende werkzoekende leerkrachten met onderwijs als eerste keuze” kan de categorie van de schoolverlaters nog apart worden genomen. Hieruit blijkt dat de groep schoolverlaters de groep is die het snelst uit de VDAB-reserve verdwijnt. In juni van het schooljaar bedraagt de groep schoolverlaters nog maar goed 4% tot 12% van het aantal schoolverlaters in september.

Tabel 15 - Maandelijks evolutie *schoolverlaters* kleuteronderwijzers en onderwijzers - procentueel tov september

MAAND	sep	Okt	Nov	dec	jan	feb	maa	apr	mei	juni
1997-1998	100%	85%	65%	63%	43%	38%	20%	18%	8%	4%
1998-1999	100%	74%	58%	61%	39%	36%	25%	22%	7%	11%
1999-2000	100%	63%	47%	41%	28%	17%	14%	14%	6%	12%

Figuur 15 - Maandelijks evolutie niet werkende werkzoekende kleuteronderwijzers en onderwijzers, gelinkt aan de interimair werkgelegenheid in het basisonderwijs.

1.2.2.3. Overzicht per provincie

Kleuteronderwijzers

In het VDAB-aanbod van werkzoekende kleuteronderwijzers en onderwijzers zijn er belangrijke regionale verschillen.

Ook de mate waarin het aantal werkzoekenden in de loop van de voorbije twee jaren is afgenomen, verschilt per provincie.

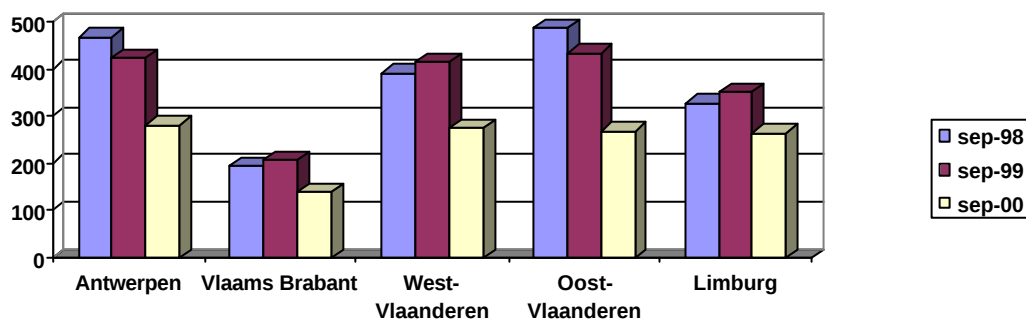
De vermindering van het aantal werkzoekende kleuteronderwijzers is vooral groot in de provincies Oost-Vlaanderen en Antwerpen.

In relatie tot het aantal leerlingen zijn Antwerpen en Vlaams Brabant er het slechtst aan toe, en Limburg en West-Vlaanderen relatief het best.

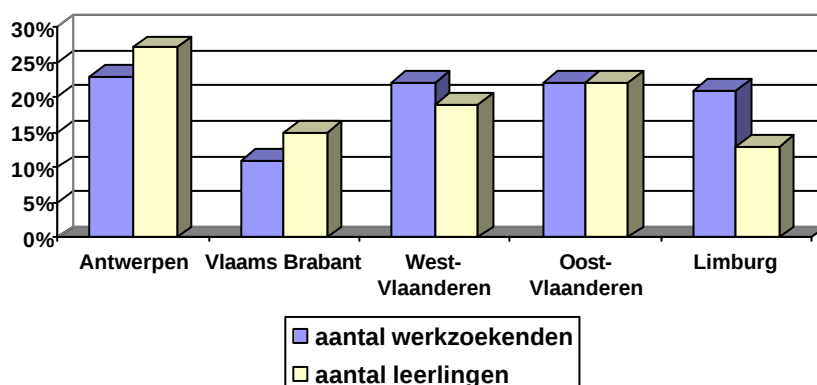
Tabel 16 - Werkzoekende kleuteronderwijzers per provincie

	Antwerpen	Vlaams Brabant	West-Vlaanderen	Oost-Vlaanderen	Limburg	totaal
September 1998	469	194	392	489	329	1.873
September 1999	422	206	416	435	353	1.832
September 2000	281	140	276	269	264	1.230
Dalings% tov sept 98	44%	28%	29%	45%	20%	34%

Figuur 16 – Werkzoekende kleuteronderwijzers per provincie

Figuur 17 – Werkzoekende kleuteronderwijzers per provincie in relatie tot het aantal leerlingen (sept 2000)

Onderwijzers

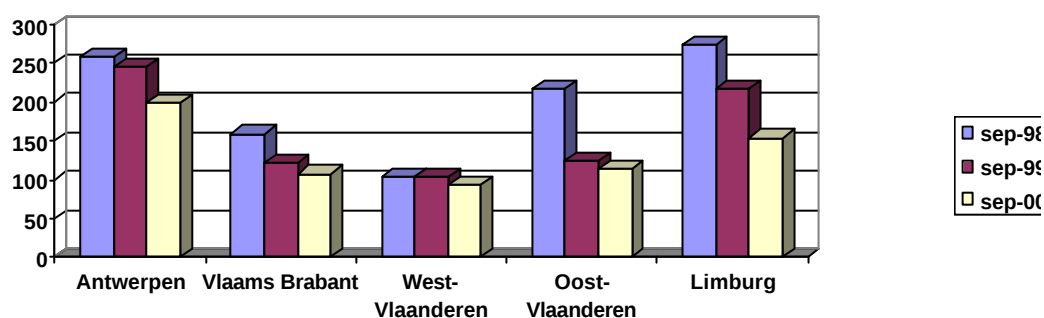
Vooral de provincies Limburg en Oost-Vlaanderen – en in mindere mate Vlaams Brabant en Antwerpen - kenden de afgelopen twee schooljaren een aanzienlijke vermindering van het aantal werkzoekende onderwijzers. In West-Vlaanderen is de daling veel kleiner.¹⁹

In relatie tot het aantal leerlingen beschikt Limburg alsnog over het meest aantal werkzoekenden onderwijzers.

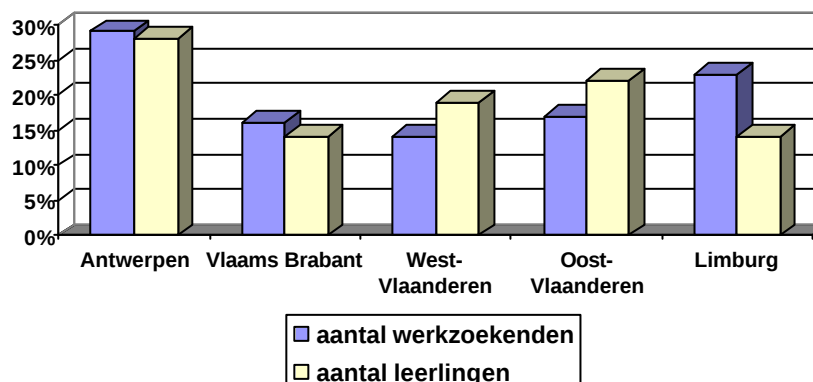
Tabel 17 – Werkzoekende onderwijzers per provincie

	Antwerpen	Vlaams Brabant	West-Vlaanderen	Oost-Vlaanderen	Limburg	totaal
September 1998	259	159	104	218	274	1014
September 1999	246	121	103	124	217	811
September 2000	199	108	94	115	154	670
Dalings%	23%	32%	9%	47%	44%	34%

Figuur 18 – Werkzoekende onderwijzers per provincie

Figuur 19 – Werkzoekende onderwijzers per provincie in relatie tot het aantal leerlingen (september 2000)

¹⁹ Alvast wat Limburg betreft kan deze forse daling worden toegeschreven aan het feit dat in er in 1998 nog voldoende wervingsreserves waren. In provincies waar deze reserve veel krappert is (bijvoorbeeld West-Vlaanderen), is de marge voor daling van deze reserve per definitie kleiner. Zie ook het Arbeidsmarktrapport onderwijs, oktober 1999, tabel 19.

Het aantal werkzoekende leerkrachten voor het Nederlandstalig basisonderwijs in het Brussels hoofdstedelijk gewest is quasi verwaarloosbaar. In oktober 2000 waren in totaal 9 werkzoekenden ingeschreven bij de BGDA.²⁰

²⁰ Bron: Brussels Observatorium van de arbeidsmarkt en de kwalificaties. Het gaat daarbij om twee onderwijzers lager onderwijs, 1 leermeester zedenleer, 2 leermeesters godsdienst en 4 onderwijzers voorschools onderwijs.

1.2.3. Boventallige kleuteronderwijzers en onderwijzers

In het basisonderwijs is het aantal personeelsleden dat zonder betrekking is gebleven na de werkzaamheden van de diverse reffectatiecommissies, zeer sterk gedaald. In 2000 is deze groep opnieuw wat toegenomen, maar al bij al kan deze reserve van vastbenoemde personeelsleden zonder betrekking als quasi uitgeput worden beschouwd.²¹

Tabel 18 – Evolutie van aantal personeelsleden TBS/OB in het basisonderwijs – uitgedrukt in voltijdse equivalenten²²

1991-1992	56	100%
1992-1993	67	120%
1993-1994	36	64%
1994-1995	44	79%
1995-1996	37	66%
1996-1997	33	59%
1997-1998	24	43%
1998-1999	26	46%
1999-2000	36	64%

²¹ De stijging is toe te schrijven aan de nieuwe werking via scholengroepen in het gemeenschapsonderwijs en scholengemeenschappen in het secundair onderwijs. Bron: secretariaat van de Vlaamse reffectatiecommissie, Departement Onderwijs.

²² Bron: secretariaat van de Vlaamse reffectatiecommissie, Departement Onderwijs.

1.2.4. De stille reserve

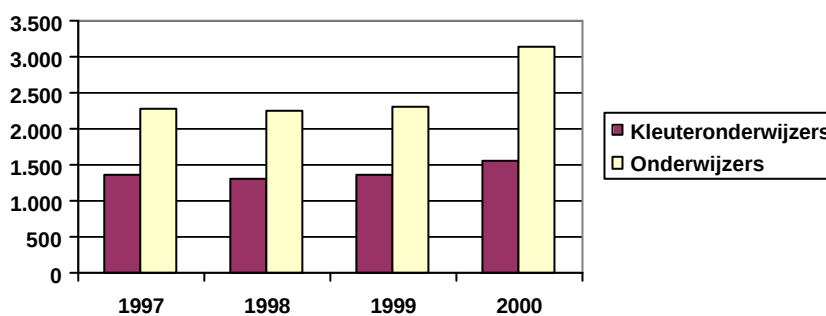
In dit rapport verstaan wij onder de stille reserve: de ruimte waarover deeltijdse tijdelijke personeelsleden beschikken om meer te gaan werken.²³ Uiteraard is dit maar een "theoretische" reserve, omdat kan worden aangenomen dat niet iedereen meer *wil of kan* presteren.

Hierbij wordt geen rekening gehouden met de groep vastbenoemde leerkrachten die een onvolledige opdracht uitoefenen. De marge om "meer te gaan werken" is hier immers vrij beperkt : in het lager onderwijs presteert een vastbenoemd onderwijzer gemiddeld bijna 90 %. En wie vastbenoemd is en deeltijds werkt, kiest hier meestal vrijwillig voor via een verlof of afwezigheid voor verminderde prestaties.

Tabel 19 – Potentieel van de stille reserve van deeltijdse tijdelijke personeelsleden in het basisonderwijs (BFT)²⁴

		1997	1998	1999	2000
Kleuter	Aantal personen (zuiver tijdelijk)	4.435	4.448	4.655	4.932
	Gemiddelde opdracht tijdelijk personeelslid ²⁵	69,5%	69,6%	70, 5%	68,2%
	Aantal BFT's reserve	1.352	1321	1.373	1.566
Lager	Aantal personen (zuiver tijdelijk)	6.804	7.411	8.129	10.277
	Gemiddelde opdracht tijdelijk personeelslid	66,6%	69,6%	71,4%	69,4%
	Aantal BFT's reserve	2.272	2.252	2.324	3.127

Figuur 20 - Potentieel van de stille reserve van deeltijdse tijdelijke personeelsleden in het basisonderwijs (BFT)

²³ Het kan dan gaan om tijdelijke personeelsleden die een deeltijdse opdracht uitoefenen of om tijdelijke personeelsleden die maar voor een beperkte duur zijn aangesteld.

²⁴ Geraamd op basis van de vergelijking tussen het aantal zuiver tijdelijke personeelsleden en het aantal budgettaire voltijdse equivalenten verkregen op basis van tijdelijke opdrachten – situatie op 1 januari van elk schooljaar.

²⁵ Dit gemiddelde berust op een vergelijking tussen het aantal personen en het aantal BFT's. Dit gemiddelde wordt beïnvloed door de opdrachtbreuk van een tijdelijke tewerkstelling, maar ook door de duur ervan.

De voorbije jaren zijn meer tijdelijke personen in het basisonderwijs – vooral het lager onderwijs - tewerkgesteld, zowel uitgedrukt in personen als in BFT's. In de periode 1997-2000 is de gemiddelde opdracht van een zuiver tijdelijk personeelslid in het basisonderwijs gestegen met bijna 3 %. Doordat echter beduidend meer tijdelijke leerkrachten in het basisonderwijs aan het werk zijn, is er een aanzienlijke stijging van de theoretische stille reserve.

Scholen maken echter niet optimaal gebruik maken van deze arbeidsreserve van tijdelijke leerkrachten. De extra-werkgelegenheid die ontstaat door vervangingen in de loop van het schooljaar, wordt

- voor 85 % (kleuteronderwijs) tot 79% (lager onderwijs) opgevangen door meer tijdelijke interimarissen aan het werk te stellen
- voor 15 % (kleuteronderwijs) tot 21% (lager onderwijs) door elke interimaris gemiddeld meer te laten werken (ongeveer 13% tot 14% meer)

Tabel 20 - Gebruik van stille reserve bij invulling van interim -vacatures in het basisonderwijs

		Interim-BFT's september 1999	Interim-BFT's mei 2000	Extra interim-vacatures in BFT	Opgevangen door extra personeel ²⁶	Opgevangen door meer prestatie ²⁷ = stille reserve
Kleuteronderwijzers	BFT's	672	1579	907		
	Personen	1109	2147		770 BFT	
	Gemiddelde opdracht interimaris	60%	74%			137 BFT
Onderwijzers	BFT's	1.160	2315	1.155		
	Personen	1.879	3.117		912 BFT	
	Gemiddelde opdracht interimaris	61%	74%			243 BFT

Op het eerste gezicht is dit onlogisch: men kan verwachten dat scholen de extra uren in de eerste plaats toekennen aan de leerkrachten die al bij hen in dienst zijn – en die zij goed kennen. Dit wordt overigens zo opgelegd in het personeelsstatuut (via de voorrangstelling).

Mogelijke verklaringen hiervoor zijn:

- Het uurrooster van de leerkracht die al lesgeeft maar nog deeltijds ter beschikking staat, past niet in het uurrooster van de vacature.
- Leerkrachten in het basisonderwijs prefereren om hun lesopdracht zoveel mogelijk in eigen dorp of gemeente uit te oefenen: een onvolledige opdracht dicht bij huis geniet de voorkeur boven een volledige opdracht waarvoor een verre verplaatsing noodzakelijk is.
- Het gebrek aan mobiliteit tussen netten en inrichtende machten.

²⁶ Resultaat wordt verkregen door extra aantal personen (mei 2000 ten opzichte van september 1999) te vermenigvuldigen met het gemiddelde % van de opdracht in mei 2000

²⁷ Resultaat wordt verkregen door het aantal personen van september 1999 te vermenigvuldigen met de stijging van het gemiddelde % van de opdracht tussen september 1999 en mei 2000.

- Mogelijk kiezen veel tijdelijke (jongere) personeelsleden er bewust voor om niet voltijds te gaan werken, wegens gezinsredenen of andere persoonlijke motieven.
- Een andere mogelijke reden is dat vraag en aanbod op de onderwijsarbeidsmarkt niet voldoende transparant is.

1.3. Indicatoren van het huidig tekort

1.3.1. Een ontoereikende reserve voor de interim

Een tekort op de arbeidsmarkt ontstaat wanneer het aanbod niet langer volstaat om de vraag naar arbeidskrachten op te vangen.

De vraag naar personeel is onderhevig aan belangrijke schommelingen in de loop van het schooljaar. De arbeidsreserve moet groot genoeg zijn om aan de vraag te voldoen op elk ogenblik van het schooljaar: m.a.w. op elk tijdstip van het schooljaar moeten alle basisscholen kunnen rekenen op kwaliteitsvolle invulkrachten.

Om deze eerste indicator te berekenen maken wij een vergelijking tussen de noodzakelijke arbeidsreserve en de reële arbeidsreserve (van de VDAB-werkzoekenden) eind september. De "noodzakelijke" arbeidsreserve wordt berekend op basis van het verschil tussen het aantal interimaire BFT's in september ten opzichte van het maximum aantal BFT's dat nodig is om de vervangingen in te vullen.²⁸

1.3.1.1. Kleuteronderwijzers

Uit onderstaande tabellen blijkt dat de verhouding tussen vraag en aanbod in het kleuteronderwijs vooralsnog positief blijft, maar toch elk jaar krappert wordt. In 1998-1999 was er voor elke interim-vacature nog 1,8 kleuteronderwijzer beschikbaar, in schooljaar 1999-2000 bedraagt deze ratio nog maar 1,4.

Bovendien zijn er belangrijke regionale verschillen.²⁹ De meest comfortabele verhouding tussen vraag en aanbod was er in 1998-1999 in Oost-Vlaanderen, in 1999-2000 in West-Vlaanderen³⁰.

Tabel 21 - Verhouding vraag & aanbod interim-werkgelegenheid in het kleuteronderwijs – schooljaren 1998-1999 en 1999-2000

	BFT's sept	BFT's mei	Extra vraag in BFT	Extra vraag in personen	Aanbod in personen	Vraag- aanbod ver- houding	Verschil aanbod en vraag
1998-1999	612	1.307	695	1.042	1.873	1,80	831
1999-2000	672	1.579	907	1269	1832	1,44	562

²⁸ In schooljaar 1998-1999 waren in de maand maart de meeste interimaire BFT's nodig, in schooljaar 1999-2000 was dit in de maand maart.

Het gaat hierbij om het aantal uren zoals bekend in de betalingsdatabanken van het Departement Onderwijs.

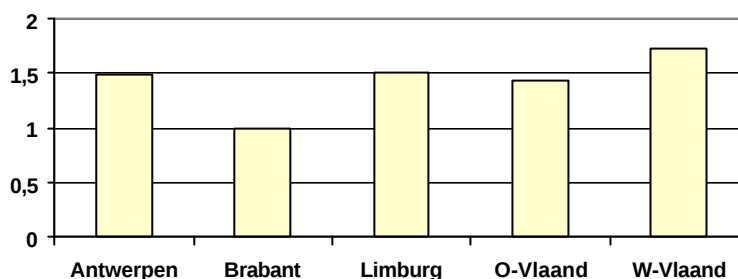
²⁹ Voor deze indicator wordt Brussel gerekend bij Brabant. Eerder kwam al aan bod dat in Brussel zelf quasi geen enkele werkzoekende is ingeschreven. Gelet op de ligging van Brussel (temidden van de Vlaamse rand) geeft de tekort-indicator onder punt 1.3.2. een adequater beeld van de moeilijke situatie in de Brusselse scholen.

³⁰ Cf de eerder vermelde sterke stijging van het aantal werkzoekende kleuteronderwijzers in Oost-Vlaanderen.

Tabel 22 - Verhouding vraag & aanbod interim -werkgelegenheid in het kleuteronderwijs – per provincie in de schooljaren 1998-1999 en 1999-2000

	1998-1999		1999-2000	
	Vraag-aanbod verhouding	Verschil aanbod en vraag	Vraag-aanbod verhouding	Verschil aanbod en vraag
Limburg	1,56	118	1,50	118
Antwerpen	1,60	177	1,48	136
Brabant	1,77	85	1,00	0
O-Vlaand	2,35	281	1,44	133
W-Vlaand	1,78	172	1,73	175
Totaal	1,80	831	1,44	562

Figuur 21 - Verhouding tussen vraag en aanbod interimjobs kleuteronderwijzer per provincie – schooljaar 1999-2000

1.3.1.2. Onderwijzers

De verhouding tussen vraag en aanbod voor de onderwijzers vertoont voor alle provincies een negatieve balans. In 1998-1999 was er voor elke interim-vacature gemiddeld nog 0,67 onderwijzer beschikbaar, in schooljaar 1999-2000 bedraagt deze ratio nog maar 0,5. Voor de invulling van de interim-vacatures moeten scholen dan ook vaker - meer dan in het kleuteronderwijs - een beroep doen op zittende leerkrachten, of werven zij andere leerkrachten dan gediplomeerde onderwijzers.

Er zijn nog belangrijke regionale verschillen.³¹ Het tekort aan onderwijzers is verhoudingsgewijs het hoogst in West-Vlaanderen – maar hier is het aanbod van kleuteronderwijzers nog het ruimst. Voor Brabant (Vlaams Brabant én Brussel) komt er het bijkomend probleem dat ook de reserve van kleuteronderwijzers bijzonder krap aan het worden is, zodat lagere scholen ook hier nog weinig wervingsmogelijkheden overhouden.

³¹ Voor deze indicator wordt Brussel gerekend bij Brabant. Eerder kwam al aan bod dat in Brussel zelf quasi geen enkele werkzoekende is ingeschreven. Gelet op de ligging van Brussel (temidden van de Vlaamse rand) geeft de tekort-indicator onder punt 1.3.2. een juist beeld van de moeilijke situatie in de Brusselse scholen.

Tabel 23 - Verhouding vraag & aanbod interim-werkgelegenheid in het lager onderwijs – schooljaren 1998-1999 en 1999-2000

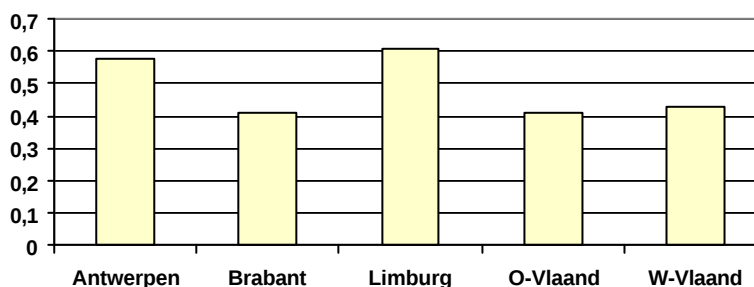
	BFT's sept	BFT's mei	Extra vraag in BFT	Extra vraag in personen	Aanbod in personen	Vraag-aanbod verhouding	Verschil aanbod en vraag
1998-1999	1184	2194	1010	1515	1014	0,67	-501
1999-2000	1160	2315	1155	1617	811	0,50	-806

Tabel 24 - Verhouding vraag & aanbod interim-werkgelegenheid in het lager onderwijs – per provincie in de schooljaren 1998-1999 en 1999-2000

	1998-1999		1999-2000	
	Vraag-aanbod verhouding	Verschil aanbod en vraag	Vraag-aanbod verhouding	Verschil aanbod en vraag
Limburg	0,78	-76	0,61	-139
Antwerpen	0,67	-125	0,58	-177
Brabant	0,83	-33	0,41	-174
O-Vlaand	0,81	-51	0,41	-180
W-Vlaand	0,32	-217	0,43	-136
Totaal	0,67	-501	0,50	-806

Opmerkelijk is dat, ondanks deze tekorten, in mei 2000 nog 206 onderwijzers als werkzoekende bij de VDAB zijn ingeschreven. Dit geeft aan dat de hier geschetste tekorten “minimale” tekorten zijn, want het gaat om steeds om “theoretische” reserves: niet alle werkzoekende onderwijzers wonen in de regio waar de concrete vacatures zich voordoen, men is niet bereid een grote afstand af te leggen, of men solliciteert in een net met – toevallig - minder vacatures. Ook kan worden aangenomen dat niet iedereen van deze groep geschikt is voor een job in het onderwijs.

Figuur 22 - Verhouding tussen vraag en aanbod interimjobs onderwijzer per provincie – schooljaar 1999-2000

1.3.2. Onvoldoende gekwalificeerde leerkrachten

Als de reserve ontoereikend is, kunnen scholen niet anders dan een beroep doen op leerkrachten die al in het onderwijs (onvolledig of volledig) aan de slag zijn, of werven zij personeelsleden aan die niet beschikken over het gepaste bekwaamheidsbewijs.

Deze indicator geeft aan in welke mate scholen een beroep moeten doen op leerkrachten die slechts beschikken over een voldoende geacht of “ander” bekwaamheidsbewijs. De aanstelling van leerkrachten met een “ander bekwaamheidsbewijs” kan in de regel maar als er een vastgesteld tekort is aan leerkrachten die over een vereist of voldoende geacht bekwaamheidsbewijs beschikken.

Hoewel scholen leerkrachten met een voldoende geacht bekwaamheidsbewijs vrij kunnen aanwerven, gebeurde dit in het basisonderwijs totnogtoe slechts vrij uitzonderlijk³². Hierin komt verandering: vooral lagere scholen werven steeds meer kleuteronderwijzers aan, niet uit vrije keuze maar wegens een tekort aan onderwijzers. Het aantal leerkrachten dat wordt aangesteld met een bekwaamheidsbewijs “voldoende geacht”, geldt in het basisonderwijs daarom als een relevante indicator van een lerarentekort.

1.3.2.1. Kleuteronderwijzers

Scholen in het kleuteronderwijs hebben vooralsnog geen problemen om leerkrachten aan te stellen met een vereist bekwaamheidsbewijs, zelfs niet voor vervangingen. Hoewel de reserve jaarlijks kleiner wordt, is de globale verhouding tussen vraag en aanbod (1,44 voor interims) blijkbaar nog positief genoeg om deze wervingen mogelijk te maken. Er is geen markante evolutie gedurende de afgelopen schooljaren.

Wel is er enige correlatie tussen de krappe verhouding tussen vraag en aanbod in de provincie Brabant (1 op 1 relatie) en het verhoudingsgewijs hoog aantal wervingen van leerkrachten met een voldoende geacht diploma.

Tabel 25 – Aanstelling volgens bekwaamheidsbewijs in het kleuteronderwijs: overzicht van de voorbije schooljaren

		1.9.1998	15.3.1999	1.9.1999	15.3.2000	1.9.2000
Tijdelijke vacante uren	Vereist	97,93%		97,45%		97,36%
	Voldoende	1,81%		2,42%		2,42%
	Andere	0,26%		0,12%		0,22%
Interim-uren	Vereist	98,98%	99,04%	98,93%	98,95%	98,68%
	Voldoende	1,02%	0,96%	1,01%	0,89%	1,23%
	Andere	0,01%	0,00%	0,07%	0,16%	0,10%

³² Zie Arbeidsmarktrapport basisonderwijs en secundair onderwijs, departement Onderwijs, oktober 1999, p. 31.

Tabel 26 - Aanstelling volgens bekwaamheidsbewijs in het kleuteronderwijs – overzicht per regio (interim -uren op 15.3.2000)

	Alle scholen	Antwerpen stad	Brussel (HG)	Gent	Vlaams Brabant	Limburg
Vereist	98,95%	98,17%	99,56%	99,76%	97,32%	99,22%
Voldoende	0,89%	1,40%	0,44%	0,44%	2,18%	0%
Andere	0,16%	0,43%	0,0%	0%	0,60%	0%

1.3.2.2. Onderwijzers

De scholen van het lager onderwijs krijgen het elk schooljaar moeilijker om bij het begin van het schooljaar het personeelskader in te vullen volgens het gewenste profiel: vacante betrekkingen of interim-betrekkingen voor een volledig schooljaar werden in september 1998 nog quasi volledig (97 en 96 %) ingevuld met onderwijzers die over een vereist bekwaamheidsbewijs beschikken. In september 2000 kunnen zij dit nog maar voor goed 90 % van hun tijdelijk corps. In maart 2000 moeten de scholen voor **bijna 12 %** van hun vervangingen een beroep doen op leerkrachten met een voldoende geacht diploma (in de regel kleuteronderwijzers).

Uitgedrukt in BFT's betekent dit in maart 2000 liefst 488 meer BFT's met een voldoende geacht bekwaamheidsbewijs zijn aangesteld ten opzichte van september 1999. M.a.w., de extra werkgelegenheid in interimbetrekkingen die ontstond vanaf september 1999 (1.155 BFT's, zie boven) werd voor 42 % ingevuld door "kleuteronderwijzers".

In september 2000 zijn in totaal (zowel vacante als interimbetrekkingen) 463 meer BFT's aangesteld met een voldoende geacht diploma tegenover september 1999. Dit biedt meteen een verklaring voor de opmerkelijke – want onverwachte – daling van het aantal werkzoekende kleuteronderwijzers in september 2000 ten opzichte van september 1999 (een daling met bijna 600 personen).

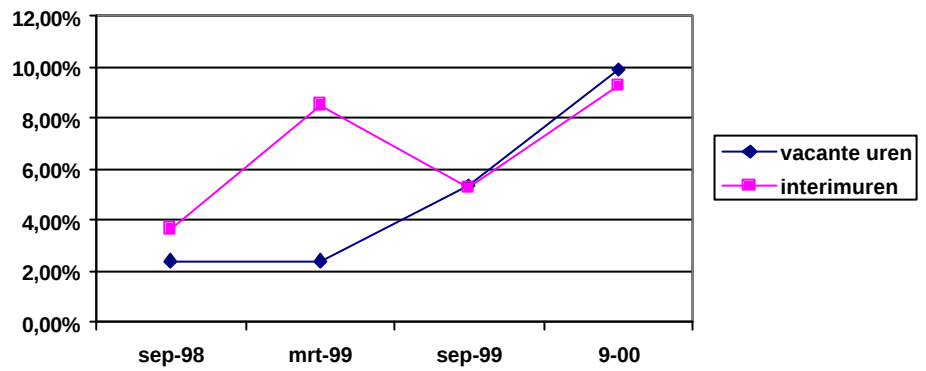
Het aantal interim-aanstellingen met een "ander" bekwaamheidsbewijs is in het lager onderwijs, zeker in vergelijking met het secundair onderwijs, al bij al nog beperkt.

Tenslotte zijn er nog belangrijke regionale verschillen. Zo blijkt dat Brussel (zowel in absolute termen als in vergelijking met andere regio's) de meeste moeite heeft in het vinden van onderwijzers. Slechts 68 % van de vervangers in de Brusselse lagere scholen beschikt over een diploma van onderwijzer (vereist), tegenover een gemiddelde van 87 % voor alle scholen die door de Vlaamse gemeenschap worden gefinancierd of gesubsidieerd.

Tabel 27 – Aanstelling volgens bekwaamheidsbewijs in het lager onderwijs - overzicht van de voorbije schooljaren

		1.9.1998	15.3.1999	1.9.1999	15.3.2000	1.9.2000
Tijdelijke vacante uren	Vereist	97,33%		94,34%		89,73%
	Voldoende	2,40%		5,36%		9,89%
	Andere	0,27%		0,30%		0,38%
Interimuren	Vereist	96,22%	91,19%	94,59%	87,87%	90,57%
	Voldoende	3,65%	8,53%	5,28%	11,77%	9,24%
	Andere	0,12%	0,28%	0,13%	0,36%	0,20%

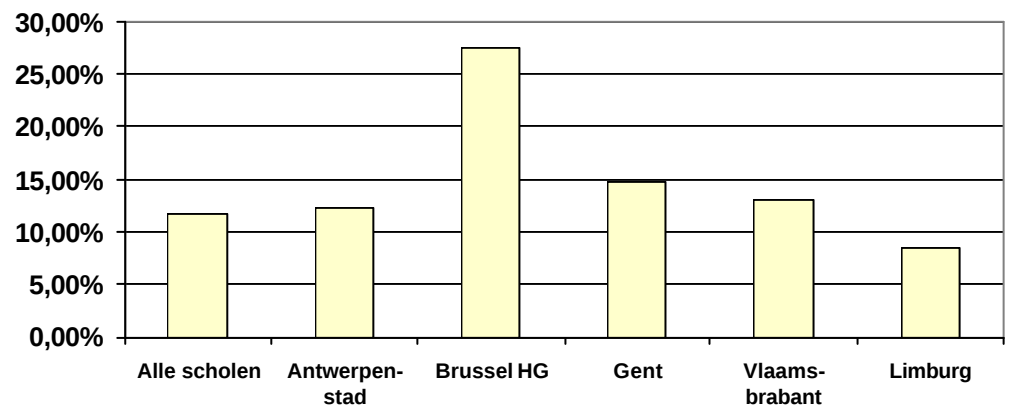
Figuur 23 : Aanstelling met voldoende geacht bekwaamheidsbewijs in het lager onderwijs

Tabel 28 - Aanstelling volgens bekwaamheidsbewijs in het kleuteronderwijs – overzicht per regio (interimuren op 15.3.2000)

	Alle scholen	Antwerpen stad	Brussel (HG)	Gent	Vlaams Brabant	Limburg
Vereist	87,87%	87,15%	68,86%	82,58%	86,87%	90,88%
Voldoende	11,77%	12,32%	27,57%	14,87%	13,01%	8,59%
Andere	0,36%	0,53%	3,56%	2,54%	0,31%	0,88%

Figuur 24: aanstelling met voldoende geacht bekwaamheidsbewijs in het lager onderwijs volgens regio

1.4. Conclusie

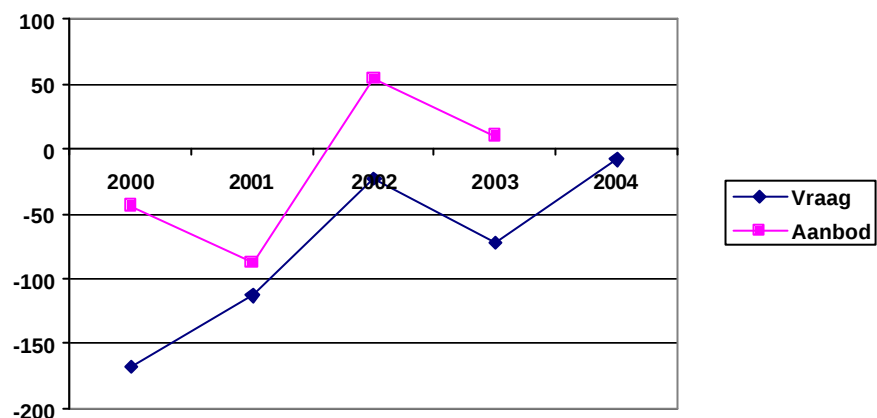
1.4.1. Kleuteronderwijzers

Het aanbod aan kleuteronderwijzers overtrof in het voorbije schooljaar (1999-2000) nog altijd de vraag. Weliswaar was het overschot aan kleuteronderwijzers lang niet meer comfortabel, en in Brabant was vorig jaar reeds de kritieke grens bereikt. Tot en met schooljaar 1999-2000 waren er echter nog geen tekenen van een tekort aan kleuteronderwijzers, en was er nog een – theoretisch – overschot van 562.

In hoofdstuk 1 werd aangetoond dat de vraag naar kleuteronderwijzers de volgende jaren (tot en met 2004) zal afnemen met 384 BFT's. Vooral de pensioneringsgolf en de maatregelen van de recente CAO V (en VI) vangen het banenverlies ingevolge de denataliteit goed op.

De verhoging van het aantal inschrijvingen aan de lerarenopleidingen, hebben over diezelfde periode maar een matig effect. Over de periode 2000-2004 zal het aanbod aan kleuteronderwijzers dat nieuw op de arbeidsmarkt komt, zelfs met 68 personen verminderen.

Figuur 25 – evolutie vraag en aanbod kleuteronderwijzers vanaf 1999³³

Op basis van het netto-resultaat van deze vergelijking van vraag & aanbod over de periode 2000-2004, kunnen wij aannemen dat de arbeidsreserve van kleuteronderwijzers – enkel en alleen op basis van de evoluties in het kleuteronderwijs – over deze tijdsspanne met **316** leerkrachten zal groeien. Samen met het huidige “overschot” van 562 kleuteronderwijzers, betekent dit over vermelde tijdsspanne een “overaanbod” van **878** kleuteronderwijzers.

³³ De evolutie van het aanbod is onmogelijk te voorspellen na 2003. De studenten die in 2003 afstuderen aan de lerarenopleiding, zijn wel voor schooljaar 2003-2004 beschikbaar op de arbeidsmarkt.

Nochtans wordt de arbeidsreserve van kleuteronderwijzers niet alleen beïnvloed door de ontwikkelingen in het kleuteronderwijs. Dit blijkt duidelijk uit de evolutie die zich vanaf schooljaar 2000-2001 aftekent: waar het aantal werkzoekende kleuteronderwijzers in de periode 1997-1999 nog beduidend was toegenomen, noteren wij vanaf september 2000 een opmerkelijke daling van de werkzoekenden (600 minder). Dit ondanks het feit dat de scholen van het kleuteronderwijs minder kleuteronderwijzers nodig hebben.

Deze evolutie is te verklaren doordat kleuteronderwijzers steeds vaker worden gerecruteerd om het tekort aan onderwijzers op te vangen. Vermits (zie punt 1.4.2.) dit tekort aan onderwijzers de komende jaren nog zal toenemen, is ook op de arbeidsmarkt van het kleuteronderwijs bijkomende spanning te verwachten. Ongetwijfeld zal dit al in het lopende schooljaar 2000-2001 in bepaalde regio's (Brussel en Vlaams Brabant) leiden tot acute tekorten.

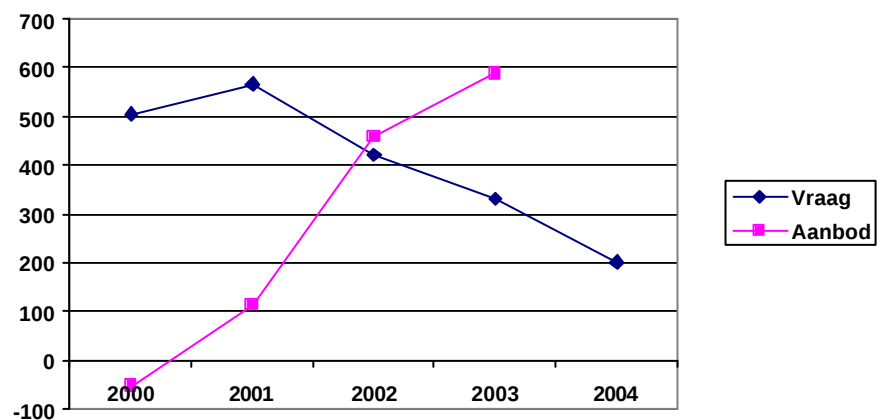
1.4.2. Onderwijzers

De scholen van het lager onderwijs kampen de voorbije schooljaren met een groeiend tekort aan onderwijzers. De arbeidsreserve die – theoretisch - beschikbaar is om de vraag naar vervangers in te vullen kwam in het voorbije schooljaar 1999-2000 liefst 806 onderwijzers te kort. De scholen vangen dit tekort momenteel op door zittende leerkrachten meer te laten werken, maar vooral trekken zij kleuteronderwijzers aan. Over gans Vlaanderen werden in maart 2000 liefst 12 % van alle vervangingen in het lager onderwijs verzorgd door kleuteronderwijzers; in Brussel bedraagt dit zelfs 28 %. Sinds september 2000 wordt ook al 10 % van de vacante betrekkingen ingenomen door leerkrachten met slechts “voldoende” kwalificaties.

In hoofdstuk 1 werd bovendien aangetoond dat de vraag naar onderwijzers de volgende jaren (tot en met 2004) nog met 2.024 BFT's zal toenemen. Ook hier wordt de vraag aangewakkerd door een cumulatief effect van pensioneringen en banenscheppende maatregelen.

De verhoging van het aantal inschrijvingen aan de lerarenopleidingen heeft pas vanaf 2002 een significant effect. Over de periode 2000-2004 zullen 1.106 meer onderwijzers op de arbeidsmarkt terechtkomen.

Figuur 26 – evolutie vraag en aanbod lager onderwijs vanaf 1999³⁴

Desondanks kunnen wij, op basis van het netto-resultaat van deze vergelijking van vraag & aanbod over de periode 2000-2004, aannemen dat de arbeidsreserve van onderwijzers – enkel en alleen op basis van de evoluties in het lager onderwijs – over deze tijdsspanne met **918** éénheden zal afnemen.

Samen met een huidig tekort van 806 onderwijzers, betekent dit dat het tekort aan onderwijzers gedurende de komende vier jaren nog zal uitmonden in een gecumuleerd tekort van **1.722** onderwijzers.

³⁴ De evolutie van het aanbod is onmogelijk te voorspellen na 2003. De studenten die in 2003 afstuderen aan de lerarenopleiding, zijn wel voor schooljaar 2003-2004 beschikbaar op de arbeidsmarkt.

Hoofdstuk 2. Secundair onderwijs

2.1. De vraag

Nieuwe arbeidsplaatsen in het onderwijs zijn in eerste instantie afhankelijk van het aantal organieke, vacante plaatsen in de scholen.

In welke mate het aantal vacante betrekkingen toeneemt of afneemt, is voornamelijk afhankelijk van volgende factoren:

1. De leerlingenaantallen, het geboortecijfer en de te verwachten doorstroming van leerlingen (van lager naar secundair onderwijs).
2. De uitstroom van leerkrachten als gevolg van pensionering of vervroegde terbeschikkingstelling voorafgaand aan het rustpensioen.
3. De handhaving of wijziging van de omkaderingsnormen (leerlingen/leraar-ratio).
4. De mate waarin bijzondere projecten worden ontwikkeld, gehandhaafd, uitgebreid of afgebouwd. Dergelijke projecten ondersteunen de scholen en generen extra betrekkingen (bijvoorbeeld zorgverbreding, onderwijsvoorrang,...).

De prognoses van het aantal BFT's op basis van demografische gegevens en de te verwachten doorstroming van leerlingen(2.1.1.), evenals de raming van de uitstroom van leerkrachten (2.1.2.), gaan uit van een ongewijzigd beleid. In punt 2.1.3. brengen wij de effecten in kaart van de beleidsmaatregelen of –intenties van het afgelopen jaar.

Een globale prognose van de toekomstige vraag naar leerkrachten in het secundair onderwijs, komt aan bod in punt 2.1.4. Deze prognose is belangrijk want, getoetst aan een globale prognose van het *aanbod* aan nieuwe leerkrachten, geeft dit een duidelijk beeld in welke mate de spanning op de onderwijsarbeidsmarkt de komende jaren zal toenemen of afnemen.

Anderzijds zorgen de vervangingen (punt 1.1.5.) voor jaarlijkse terugkerende werkgelegenheid. Heel wat leerkrachten kunnen immers ook aan de slag ter vervanging van afwezige collega's. De tewerkstelling als inval-leerkracht is minder aantrekkelijk. Het tekort aan leerkrachten treedt daarom altijd het eerst op bij het vinden van geschikte vervangers.

2.1.1. De demografische evolutie en doorstroming³⁵

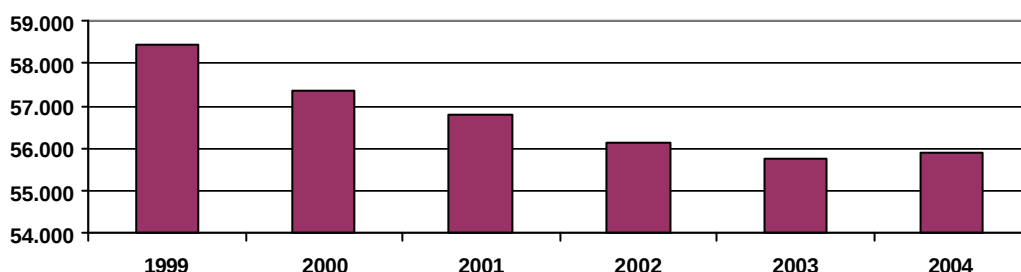
Het dalend leerlingenaantal, gekoppeld aan de uitvoering van de geplande – maar inmiddels geschrapte - besparing van 2,5 % op de omkadering in het secundair onderwijs (0,5 % gedurende vijf opeenvolgende jaren) zou een beduidend negatieve impact hebben gehad op de werkgelegenheid voor de komende jaren.

Tussen 1999 en 2003 zou het aantal BFT's gedaald zijn met 2.701. Pas in 2004 is er opnieuw een lichte toename met 132 BFT's. Over de tijdsspanne 2000-2004 zou er, bij ongewijzigd beleid, een afname van de werkgelegenheid zijn met 2.569 BFT's.

Tabel 29 - Prognose werkgelegenheid BFT secundair onderwijs op basis van demografische evolutie (doorstroming) en besparing van 2,5 % op omkadering

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Verwachte BFT-evolutie	58.455	57.338	56.788	56.121	55.754	55.886
Ingevolge leerlingenaantallen	58.455	-808	-245	-365	-67	432
Ingevolge uitvoering besparing 2,5%		-309	-305	-302	-300	-300
Totaal		-1.117	-550	-667	-367	132

Figuur 27 - Prognose werkgelegenheid BFT secundair onderwijs op basis van demografische evolutie (doorstroming) en besparing van 2,5 % op omkadering

2.1.2. De vergrijzing

Het effect van de vergrijzing van het lerarenkorps is in het secundair onderwijs vooralsnog niet zo groot als in het basisonderwijs. De eerstvolgende jaren (2001-2003) is er zelfs een daling van de uistroom.³⁶

³⁵ Het bestuurs- en onderwijzend personeel van het gewoon en buitengewoon secundair onderwijs

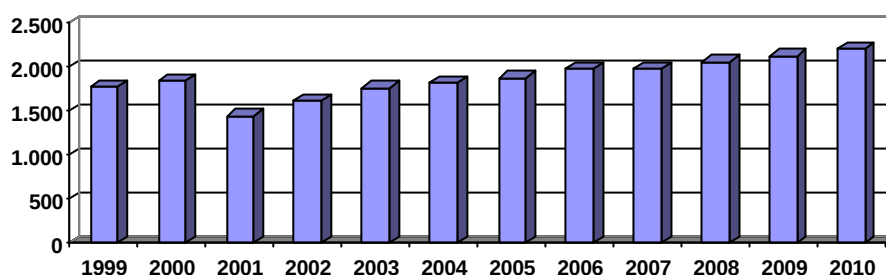
³⁶ Dit is een geactualiseerde raming, op basis van het personeelsbestand van 1.1.2000, gemaakt op 28.7.2000 door de afdeling Begroting en gegevensbeheer, Departement Onderwijs. De vorige raming (1999-2004), die werd overgenomen in het Arbeidsmarktrapport basisonderwijs en secundair onderwijs, Departement Onderwijs, oktober 1999, ging uit van een verhoogde uitstroom als gevolg van de maatregel van CAO IV, waarbij de anciënniteitsvoorwaarde van 30 naar 20 jaar werd teruggebracht. Op basis van een vergelijking tussen het aantal TBS55+-ers tussen 1.1.1999 en 1.1.2000 kan echter geen beduidend effect worden waargenomen. De simulaties werden om die reden herzien.

Pas vanaf 2005 is er een beduidende toename van het aantal vervroegde of gewone pensioneringen. In 2010 zullen jaarlijks ongeveer 400 vacatures méér ontstaan wegens pensioneringen dan in 1999.

Tabel 30 – Prognose van de uitstroom in het secundair onderwijs

1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1.780	1.840	1.446	1.616	1.752	1.821	1.869	1.983	1.982	2.050	2.128	2.198

Figuur 28 – Prognose van de uitstroom in het secundair onderwijs

2.1.3. Nieuwe beleidsmaatregelen

2.1.3.1. CAO V

De intrekking van de besparing van 2,5 %

Om de werklast van het personeel in het secundair onderwijs niet supplementair te belasten, wordt de geplande besparing van 2,5 % het op lestijdenpakket – die inging op 1.9.2000 - ingetrokken.

De intrekking van deze besparing verhindert een jobverlies van goed 1.500 BFT's (zie boven).

2.1.3.2. Vervangingspool

De leerkrachten die zijn opgenomen in de vervangingspool ontvangen vanaf hun aanstelling in de ankerschool een salaris tot het einde van het schooljaar, en dit ongeacht hun effectieve tewerkstelling in korte vervangingen. Dit betekent voor de overheid een extra financiële kost die overeenkomt met een aantal extra voltijdse betrekkingen. In de *hypothese* dat de vervangingspool drie schooljaren zal werken, en dat vanaf 1

september alle scholen zouden instappen, komt dit voor het secundair onderwijs neer op:

- Ongeveer 85 extra betrekkingen in 2000-2001
- Nog eens 200 extra betrekkingen vanaf september 2001

2.1.3.3. CAO VI (voorstellen 11.12.2000)

Meer uren voor de scholen en scholengemeenschappen in het gewoon secundair onderwijs

Het totale lesurenpakket voor de scholen van het gewoon secundair onderwijs wordt vanaf 1.9.2001 verhoogd met 9.000 lesuren. Daarenboven worden 18.000 uren extra toegekend aan de scholengemeenschappen, vanaf 1.9.2002. Deze laatste lesuren kunnen worden ingenomen voor leerlingenbegeleiding, klasseraad, mentorschap, ...

Beide maatregelen zullen leiden tot 1.200 bijkomende betrekkingen.

Meer uren voor de scholen van het buitengewoon secundair onderwijs

Naast een verhoging van het lestijdenpakket met 1.000 uren (vanaf 1.9.2001), worden (vanaf 1.9.2002) nog eens 2.000 uren extra toegekend aan de scholen van het buitengewoon secundair onderwijs.

Beide maatregelen zullen leiden tot 130 bijkomende betrekkingen.

2.1.4. Prognose van de evolutie van de vraag naar leerkrachten secundair onderwijs 2000-2004

In dit onderdeel brengen wij alle ontwikkelingen aan vraagzijde samen, en gaan wij na in welke mate de komende jaren een extra vraag naar leraren secundair onderwijs ontstaat, ten opzichte van de situatie van referentiejaar 1999.

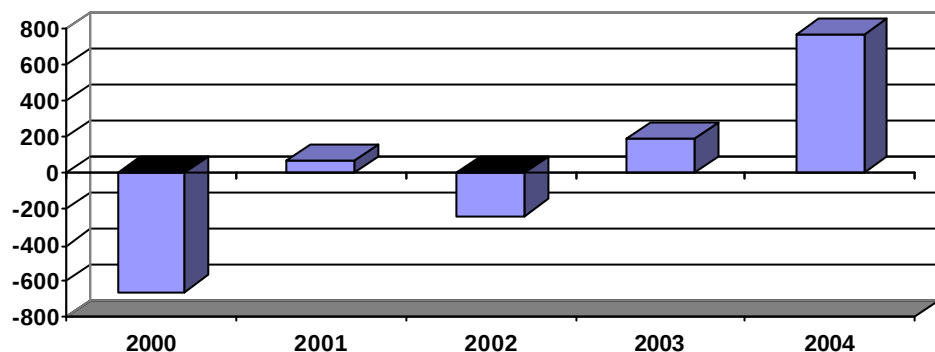
Deze evolutie geeft aan in welke mate de "druk" op de huidige arbeidsreserve in het secundair toeneemt of afneemt, m.a.w. in welke mate deze reserve *door de evolutie van de vraag in het secundair onderwijs* zal toenemen of verminderen.

Tabel 31 – Prognose van de extra vraag naar leraren secundair onderwijs 2000-2004

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Nataliteit, maar nu <u>inclusief</u> de schrapping van de besparing van 2,5% uit CAO V	58.455	-808	-245	-365	-67	432
Verwachte uitstroom secundair	1.780	1839	1446	1617	1752	1821
Extra-uitstroom tov 1999		59	-334	-163	-38	41
Vervangingspool		85	200			

CAO VI –verhoging aantal uren gewoon secundair onderwijs			400	266	266	266
CAO VI – verhoging uren buso			44	29	29	29
Evolutie vraag tov 1999 (inclusief voorstellen CAO VI)		-664	65	-233	190	768

Figuur 29 – Prognose extra vraag leraren secundair onderwijs in de periode 2000-2004

De vraag naar leraren secundair onderwijs zal over de periode 2000-2004 met **126 BFT's** stijgen. Vooral de maatregelen in CAO V en (de voorliggende) CAO VI, zorgen ervoor dat de daling van de werkgelegenheid als gevolg van de denataliteit vanaf 1.9.2001 wordt omgebogen in banenwinst via extra uren-leraar en omkadering.

2.1.5. De vervangingen

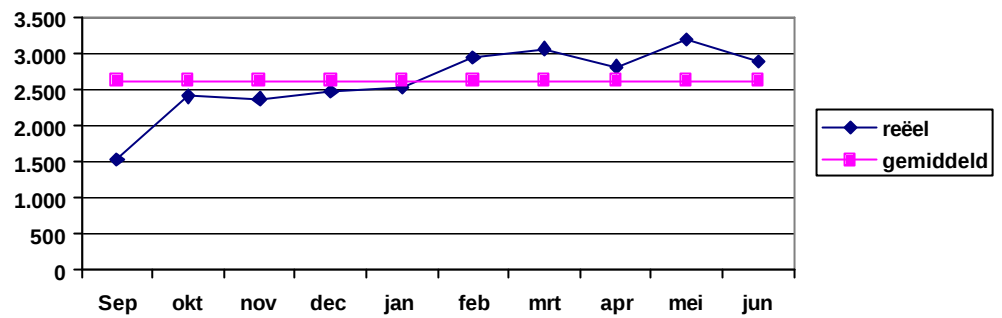
Ook in het secundair onderwijs valt een onderscheid te maken tussen:

- De “reguliere” werkgelegenheid van de organieke betrekkingen en langdurige vervangingen (d.w.z. vervangingen voor een volledig schooljaar) die ontstaat bij het begin van het schooljaar;
- de “interim”werkgelegenheid voor vervangingen van afwezige personeelsleden die ontstaat in de loop van het schooljaar.

Om deze vervangingen te kunnen “invullen”, moet de onderwijs-arbeidsmarkt beschikken over een voldoende grote reserve aan invalkrachten. Voor schooljaar 1999-2000 waren er het secundair onderwijs gemiddeld 2.626 BFT's nodig voor deze korte vervangingen. Voor deze 2.626 voltijdse opdrachten werden 4.348 personen aangesteld (ratio: 1,6 persoon per BFT).

Het aantal BFT's voor korte vervangingen is in de loop van het schooljaar aan belangrijke schommelingen onderhevig. De vraag naar invalkrachten was in schooljaar 1999-2000 het hoogst in de *maand mei*: in die maand waren er 3.192 BFT's nodig, dit zijn er 566 meer dan gemiddeld en 1.646 meer dan in september 1999.

Figuur 30 - Werkgelegenheid (in BFT's) voor interim-leerkrachten secundair onderwijs in de loop van het schooljaar 1999-2000

2.2. Het aanbod

De pas afgestudeerden van de lerarenopleiding vormen een belangrijk onderdeel van het aanbod op de onderwijsarbeidsmarkt. Bij de start van het schooljaar kunnen heel wat pas afgestudeerden starten in vacante betrekkingen in het onderwijs. Wie in september niet kan starten, maar blijft kiezen voor een onderwijsjob, schrijft zich in bij de VDAB als werkzoekende en kan eventueel aan de slag als interimaris in de loop van het schooljaar.

Als het aantal vacante betrekkingen stijgt, stromen jaarlijks – in de regel op 1 september - meer kandidaten vanuit de lerarenopleiding of de werkloosheid door naar het onderwijs, en wordt de reserve (in de werkloosheid of als boventallige) kleiner. Als het aantal vacante betrekkingen afneemt, is de doorstroming kleiner, en vloeien leerkrachten terug naar de interimreserve (werkloosheid) of, als zelfs vastbenoemde leerkrachten hun baan verliezen, naar de reffectatiereserve.

Deze werkloosheidsreserve wordt jaarlijks vernieuwd door de instroom van nieuwe leerkrachten vanuit de lerarenopleidingen. (2.2.1.) Als dit aantal groeit, versterkt dit de arbeidsreserve. In dit hoofdstuk gaan wij ook na in welke mate de komende jaren van deze verhoogde instroom een versterking van de arbeidsreserves mag worden verwacht.

In punt 2.2.2. bekijken wij de evolutie van het aantal leerkrachten zonder job dat bij het begin van het schooljaar bij de VDAB als werkzoekende is ingeschreven. De reserve van vastbenoemde maar boventallige leerkrachten komt aan bod in 2.2.3.

Als de reserve ontoereikend is om de vraag naar leerkrachten in te vullen, zal dit de druk op de zittende leerkrachten verhogen. Het lerarentekort verhoogt dan ook onvermijdelijk de werkdruk binnen deze groep. In punt 2.2.4. gaan wij na in welke mate het onderwijs nog beschikt over een (theoretische) stille reserve van deeltijdse leerkrachten.

De arbeidsmarkt in het secundair onderwijs is minder homogeen dan in het basisonderwijs: wervingsproblemen zijn vaak erg vakspecifiek. Nog meer dan in het basisonderwijs, is het van belang om de verschillende aanbodscategorieën in het secundair onderwijs voldoende gedifferentieerd in kaart te brengen.

2.2.1. Nieuwe instroom vanuit de lerarenopleidingen³⁷

Binnen de groep van pas afgestudeerden van de lerarenopleiding wordt een onderscheid gemaakt tussen:

- De initiële lerarenopleiding groep 1, d.w.z. oor leraar lager secundair onderwijs (regent) aan de hogescholen
- De academische initiële lerarenopleiding aan de universiteiten (aggregaties)
- De pedagogische opleiding in het hoger onderwijs voor sociale promotie, de zogenaamde GPB-opleidingen (getuigschrift pedagogische bekwaamheid).

³⁷ Bron: statistische jaarboeken Departement Onderwijs.

2.2.1.1. Initiële lerarenopleiding hogescholen (regent)³⁸

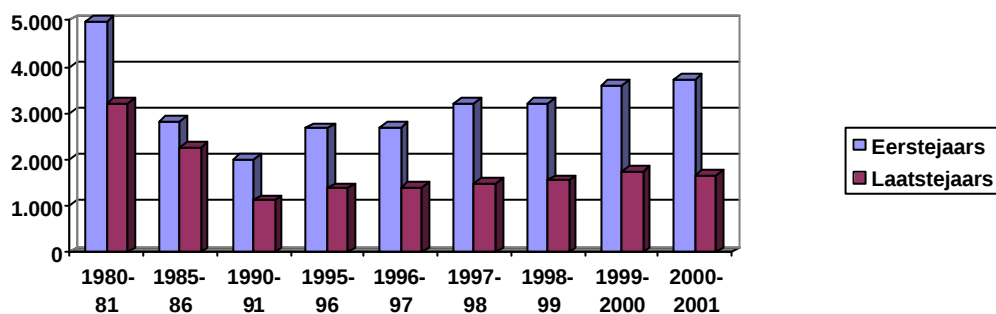
Het aantal afgestudeerden (laatstejaars) van de initiële lerarenopleidingen-secundair onderwijs-groep 1³⁹ heeft, net zoals bij de kleuteronderwijzers en onderwijzers, een dieptepunt gekend in het academiejaar 1990-1991. Daarna is het aantal opnieuw wat gestegen, maar in 1998-1999 bedraagt het aantal afgestudeerden nog maar 48 % van het contingent dat in 1981 afstudeerde.

Vanaf academiejaar 1999-2000 is het aantal eerstejaars in deze groep echter gestegen met **11,5 %**. Volgens voorlopige cijfers is het aantal eerstejaars in het academiejaar 2000-2001 opnieuw gestegen met **3%**. Deze verhoogde instroom in de lerarenopleidingen heeft uiteraard ten vroegste vanaf schooljaar 2002-2003 een eerste effect op het aanbod op de arbeidsmarkt.

Tabel 32 – Evolutie van eerstejaars en laatstejaars van de lerarenopleiding voor regent

	1980	1985	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ⁴⁰
Eerstejaars	4.985	2.823	2.009	2.666	2.698	3.207	3.225	3.594	3.718
Laatstejaars	3.213	2.257	1.123	1.371	1.406	1.493	1.550	1.734	1.655

Figuur 31 – Evolutie van eerstejaars en laatstejaars van de lerarenopleiding voor regent

³⁸ Hierbij wordt geen rekening gehouden met het aantal studenten in de voortgezette lerarenopleidingen aan de hogescholen, omdat deze studenten al in het bezit zijn van een pedagogisch basisdiploma.

³⁹ In het vorige arbeidsmarktrapport werden nog de inschrijvingen per studiegebieden opgenomen. Vanaf academiejaar 1999-2000 worden de inschrijvingen per studiegebied niet langer opgevraagd. Ingevolge de implementatie van het decreet van 16 april 1996 betreffende de lerarenopleiding en de nascholing, werden de opleidingen van het studiegebied onderwijs geleidelijk om gevormd tot initiële lerarenopleidingen.

⁴⁰ Voorlopige cijfers van de afdeling hogescholen, Departement Onderwijs.

Een onderverdeling per studiegebied is vanaf academiejaar 1999-2000 enkel mogelijk op basis van een indeling van de diploma's die – op het einde van academiejaar 1998-1999 – werden uitgereikt.

Tabel 33 - Uitgereikte diploma's op het einde van het academiejaar, per studiegebied

	1996- 1997	1997- 1998	1998- 1999
Engels	147	158	147
Frans	129	139	141
Nederlands	205	207	203
Wetenschappen-aardrijkskunde	42	38	36
Wiskunde	186	201	166
Elektriciteit TTO	9		11
Handel	89	71	91
Huishoudkunde	23	22	23
Kleding	9	8	2
Land en tuinbouw	8	6	9
LO & biologie	312	376	446
Mechanica TTO	7	10	9
Muzikale vorming	21	12	9
Nijverheid TTO	25	20	28
Plastische Kunsten	76	45	83
Schoonheidszorgen	30	27	25
TTO huishoudkunde, kleding, nijv	29	26	50

2.2.1.2. Opleidingen voor leraren hoger secundair (academische initiële lerarenopleidingen)⁴¹

Het academiejaar 1990-1991 was ook een dieptepunt voor wat betreft het aantal studenten dat een aggregatiediploma heeft behaald. Daarna is het aantal opnieuw jaarlijks toegenomen, maar in 1996-1997 bedroeg het aantal jaarlijks "geaggregeerden" nog altijd maar 81 % van het contingent afgestudeerden in 1985.

Vanaf 1997 is het aantal aggregaties opnieuw afgenomen: na academiejaar 1999-2000 werden 30 % minder diploma's uitgereikt dan na academiejaar 1996-1997. Hiermee benaderen wij het dieptepunt van 1990-1991.

Deze trend staat haaks op de evolutie in de lerarenopleidingen aan de hogescholen, en zet zich vooralsnog door. In academiejaar 1999-2000 schreven zich 163 minder studenten in dan in het vorige academiejaar.⁴²

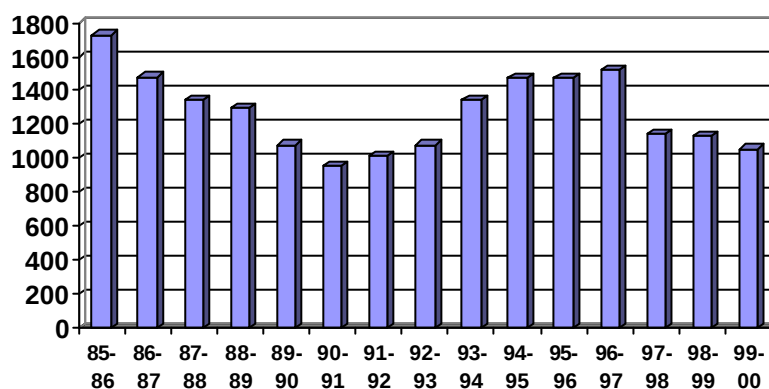
⁴¹ Naast de universitaire aggregatie-opleidingen zijn er ook de initiële lerarenopleidingen van academische niveau aan de hogescholen. In academiejaar 1999-2000 waren hiervoor in totaal 409 studenten ingeschreven. Weliswaar gaat het hierbij om vaak zeer specifieke lerarenopleidingen, bijvoorbeeld in audiovisuele en beeldende kunst, dramatische kunst, dans, handelswetenschappen, handelsingenieur, muziek en productdesign.

⁴² In academiejaar 1999-2000 waren in totaal 3.408 studenten ingeschreven in de academische initiële lerarenopleiding, dit zijn er 163 minder dan in academiejaar 1998-1999. Let wel: naast de 1.065 "hoofdinscripties" (zie Statistisch Jaarboek van het Vlaams Onderwijs, p. 473) gaat het ook om 2.343 "bij-inschrijvingen", dit zijn studenten die de lerarenopleiding combineren met een andere opleiding. Bron: afdeling universiteiten, Departement Onderwijs.

Tabel 34 – Evolutie aantal diploma's academische initiële lerarenopleiding 1984-2000

Academiejaar	Aantal
1984-1985	1.860
1985-1986	1.728
1986-1987	1.481
1987-1988	1.344
1988-1989	1.300
1989-1990	1.082
1990-1991	959
1991-1992	1.015
1992-1993	1.080
1993-1994	1.344
1994-1995	1.472
1995-1996	1.472
1996-1997	1.521
1997-1998	1.146
1998-1999	1.133
1999-2000 ⁴³	1.056

Figuur 32 – evolutie aantal diploma's academische initiële lerarenopleiding over de periode 1985-2000

⁴³ Het aantal gediplomeerden na academiejaar 1999-2000 is nog niet officieel bekend, maar wordt geraamd op basis van de verhouding tussen het aantal diploma's dat na academiejaar 1997-1998 en 1998-1999 werd uitgereikt, en het totaal aantal studenten dat was ingeschreven in diezelfde periode (een percentage dat de voorbije jaren lag tussen de 30 en 31 %).

Tabel 35 - Evolutie aantal aggregatie-diploma's per studiegebied

Academiejaar	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
	-	-	-	-	-	-	-	-
	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Studiegroep								
Wijsbegeerte en moraalwet.	13	12	23	22	20	28	19	19
Godgel., godswet. en kerk. Recht	37	29	29	32	38	39	41	28
Taal- en letterkunde	218	234	318	283	297	329	238	291
Geschiedenis	63	45	68	82	84	109	81	73
Archeologie en kunstwet.	31	26	26	41	55	47	31	36
Rechten, notariaat en crimin. wet.	54	64	63	72	87	56	49	41
Psych. En pedagog. wet.	108	116	133	160	161	175	189	134
Econ. En toegepaste econ. wet.	61	117	166	148	132	126	57	49
Politieke en sociale wet.	57	58	54	85	63	56	37	40
Sociale gezondheidswet.	32	30	39	32	53	21	28	44
Lichamelijke opvoeding, MOREKI	78	83	64	89	107	104	104	126
Wetenschappen	164	179	219	257	218	244	138	149
Toegepaste wet.	15	19	33	43	38	53	19	10
Toegepaste biologische wet.	36	37	56	75	62	73	58	36
Geneeskunde	23	6	20	21	28	33	31	33
Tandheelkunde	0	0	0	0	1	0	0	0
Diergeneeskunde	1	1	3	1	1	2	1	2
Farmaceutische wet.	6	6	6	13	11	8	8	10
Gecombineerde studiegebieden	18	18	24	16	16	18	12	12
Totaal	1015	1080	1344	1472	1472	1521	1146	1.133

2.2.1.3. Getuigschriften pedagogische bekwaamheid

Een getuigschrift van pedagogische bekwaamheid is een opleiding op maat van wie al in het onderwijs aan het werk is, en is in de regel bedoeld om onderwijsbevoegheid te verlenen aan mensen zonder pedagogische basisopleiding, maar die niettemin op basis van nuttige bedrijfservaring vakbekwaam zijn of een ander basisdiploma (bijvoorbeeld industrieel ingenieur, licentiaat..) bezitten. Deze opleiding wordt verstrekt aan het hoger onderwijs voor sociale promotie.

Het aantal studenten (cursisten) dat zich inschrijft voor deze opleiding stijgt jaarlijks.

Tabel 36 - aantal cursisten ingeschreven in GPB-opleiding⁴⁴

Academiejaar	Aantal cursisten
1997-1998	3.126
1998-1999	3.563
1999-2000	4.165

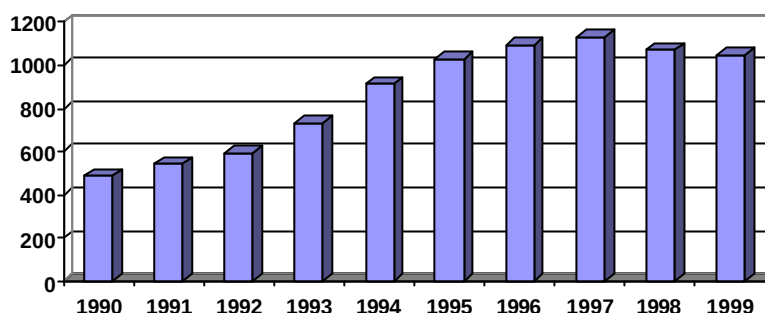
Ook het aantal personen dat een GPB heeft gehaald, is de jongste jaren aanzienlijk toegenomen, zoals blijkt uit onderstaande figuur. Na het hoogtepunt in 1997 is het aantal afgeleverde getuigschriften opnieuw wat gedaald. Gelet op de toename van het aantal ingeschreven cursisten in academiejaar 1999-2000, kunnen wij aannemen dat deze daling de komende jaren opnieuw zal worden omgebogen.

Tabel 37 – Evolutie aantal afgeleverde Getuigschriften Pedagogische Bekwaamheid

Academiejaar	Aantal diploma's
1988-1989	268
1989-1990	486
1990-1991	545
1991-1992	594
1992-1993	730
1993-1994	912
1994-1995	1.026
1995-1996	1.094
1996-1997	1.127
1997-1998	1.071
1998-1999	1.045

⁴⁴ De tellingen voor de verschillende schooljaren zijn ietwat uiteenlopend: in 1997-1998 betreft het een éénmalige telling (momentopname), de cijfers van 1998-1999 hebben betrekking op het eerste semester en het aantal cursisten van 1999-2000 slaat op de referentieperiode 1.9.1999-31.1.2000. Bronnen: Statistische jaarboeken Vlaams Onderwijs, Departement Onderwijs.

Figuur 33 – Evolutie aantal getuigeschriften pedagogische bekwaamheid

2.2.1.4. Effecten op de toekomstige arbeidsmarkt

In het secundair onderwijs is het – in tegenstelling tot het basisonderwijs – veel moeilijker om een prognose te maken van de toekomstige instroom op de arbeidsmarkt vanuit de lerarenopleidingen. Het opleidingsaanbod is immers veel meer gediversifieerd, en verloopt veel minder via vastgelegde trajecten (studiejaren).

Enkel voor de initiële lerarenopleidingen aan de hogescholen (groep 1 of regenten) kan tot en met 2003 een vrij betrouwbare prognose worden gemaakt.

Van de eerstejaars regent van 1998 belandden er 51 % in het laatste jaar. Van de eerstejaars van 1999 wordt dit aantal geraamd op 48 %.⁴⁵ Dit betekent dat er in academiejaar 2001-2002 ongeveer 1.731 studenten in het laatstejaar zullen zitten. In academiejaar 2002-2003 zijn dit er 1.784.

Voor de academische initiële lerarenopleidingen en de GPB-opleidingen, gaan wij – noodzakelijkerwijs - uit van de hypothese dat de jaarlijkse instroom op de arbeidsmarkt gedurende diezelfde tijdspanne constant blijft.

Tabel 38 - Prognose van het aanbod op de arbeidsmarkt secundair onderwijs – 1999 tot en met 2003.

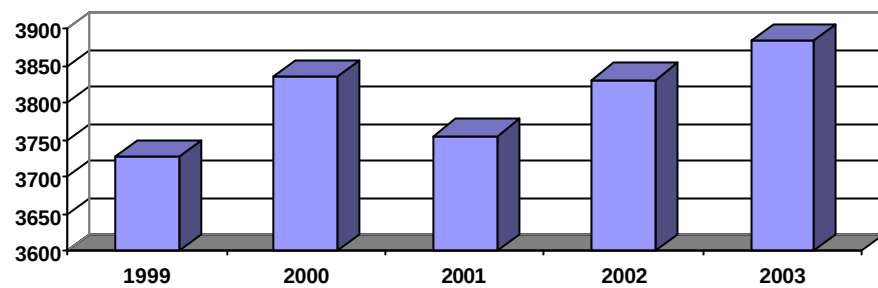
	1999	2000	2001	2002	2003
Instroom "regenten" op arbeidsmarkt	1.550	1.734	1.655	1.731	1.784
Instroom "licentiaten" op arbeidsmarkt	1.133	1.056	1.056	1.056	1.056
Instroom GPB-afgestudeerden op arbeidsmarkt	1.045	1.045	1.045	1.045	1.045
Totaal	3.728	3.835	3.756	3.832	3.885
Evolutie ten opzichte van 1999		107	28	104	157

Vooral door de positieve evolutie van het aantal inschrijvingen in de lerarenopleidingen aan de hogescholen (groep 1 – regent) zal de

⁴⁵ Het aantal dat overging van het eerste naar het tweede academiejaar bedroeg voor de eerstejaars van 1998 nog 60 %, voor de eerstejaars van 1999 bedroeg dit 57 %. Wij gaan ervan uit dat de overgang van het tweede naar het derde jaar constant blijft.

arbeidsreserve in het secundair onderwijs over de periode 2000-2003 met 396 leerkrachten groeien.

Figuur 34 - Prognose van het aanbod aan leerkrachten secundair onderwijs door de evolutie van het aantal inschrijvingen in de lerarenopleidingen

2.2.2. Werkzoekende leraren ingeschreven bij de vdab⁴⁶

De cijfers in dit onderdeel slaan op de niet-werkende werkzoekende leraars die onderwijs als eerste beroep hebben opgegeven. Schoolverlaters maken van deze groep deel uit: het gaat dan om pas afgestudeerde leerkrachten zonder werkervaring.

Deeltijdse tijdelijke personeelsleden die kandidaat zijn voor een voltijdse betrekking, en zich ook als werkzoekend bij de VDAB inschrijven, zijn in dit overzicht niet opgenomen. Deze groep is vervat onder punt 2.2.4. (stille reserve)

2.2.2.1. Jaarlijkse evolutie 1993-2000⁴⁷

De cijfers tonen telkens het aantal werkzoekende leerkrachten in de maanden juni en september van het jaar over de periode 1993-2000.

Het aantal leraars lager secundair onderwijs dat in september van elk jaar werkloos is, daalt, en dit al ononderbroken sinds 1993. In september 2000 bedraagt dit aantal nog goed 56 % van het totaal in 1993. Ook ten opzichte van 1999 is er opnieuw een vermindering met 87 werkzoekenden.

Het aantal werkzoekende leerkrachten voor het hoger secundair onderwijs blijft over diezelfde periode nagenoeg constant, met een tussentijdse daling in de periode 1997-1999. Vanaf september 2000 is er opnieuw een toename van het aantal werkzoekende leerkrachten HSO (280).

Deze - weliswaar bescheiden - toename van de arbeidsreserve in het secundair onderwijs, ligt in de lijn van wat eerder aan bod kwam: in 2000 is er een afname van de vraag naar leerkrachten in het secundair onderwijs én is er een toename van de instroom vanuit de lerarenopleidingen (zie tabellen 31 en 38).

Werkzoekende leraren SO in september

Tabel 39 - Aantal werkzoekende leraren in september

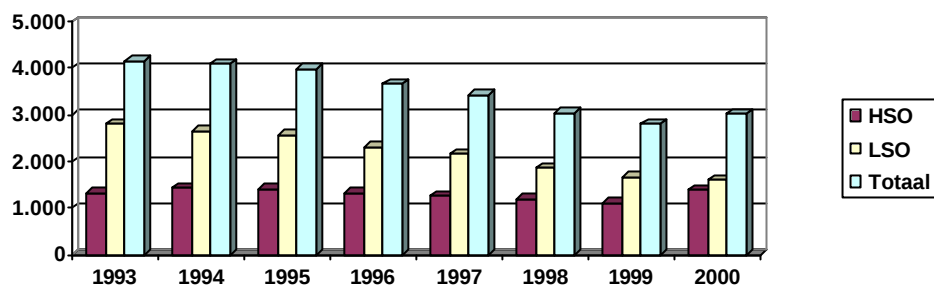
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Hoger secundair	1.331	1.433	1.419	1.342	1.262	1.188	1.115	1.395
Lager secundair	2.821	2.667	2.574	2.311	2.163	1.863	1.680	1.593
Totaal secundair	4.152	4.100	3.993	3.653	3.425	3.051	2.795	3.017 ⁴⁸
<i>Uitgedrukt in % tov 1993</i>								
Hoger secundair	100%	108%	107%	101%	95%	89%	84%	105%
Lager secundair	100%	95%	91%	82%	77%	66%	60%	56%
Totaal secundair	100%	99%	96%	88%	82%	73%	67%	73%

⁴⁶ Bron: databanken van de VDAB

⁴⁷ De cijfers zijn afkomstig van de VDAB – de cijfers voor juni 1999 die in het vorige arbeidsmarktrapport werden opgenomen waren foutief: de hier vermelde cijfers kunnen dan ook als erratum worden beschouwd.

⁴⁸ De VDAB hanteert vanaf 2000 een andere tellingswijze: de groep van leraar BSO wordt apart vermeld. In 2000 gaat het om 29 leerkrachten

Figuur 35 – Aantal werkzoekende leraren in september

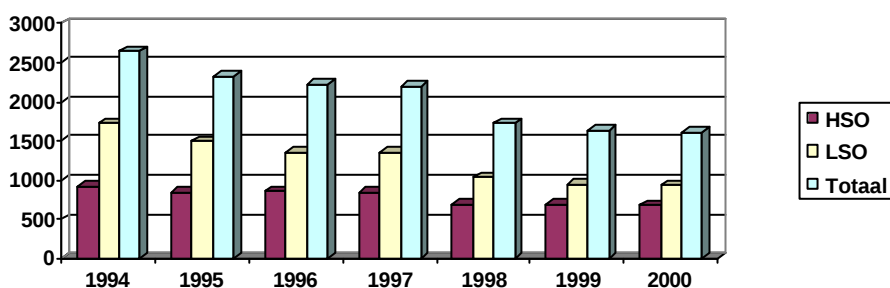

Werkzoekende leraren SO in juni

Tabel 40 - Aantal werkzoekende leraren in juni

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Hoger secundair	922	834	858	844	691	685	673
Lager secundair	1.721	1.491	1.355	1.342	1.034	947	934
Totaal secundair	2.643	2.325	2.213	2.186	1.725	1.632	1.607
<i>Uitgedrukt in % tov 1993</i>							
Hoger secundair	100%	90%	93%	92%	75%	74%	73%
Lager secundair	100%	87%	79%	78%	60%	55%	54%
Totaal secundair	100%	88%	84%	83%	65%	62%	61%

Figuur 36 – Aantal werkzoekende leraren secundair onderwijs in juni

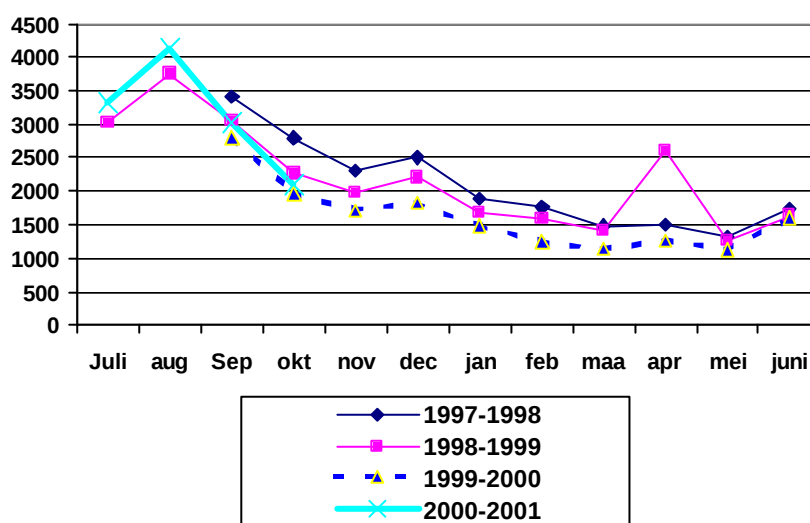
2.2.2.2. Maandelijks evolutie

Onderstaande tabellen en figuren verduidelijken de evolutie van het aantal werkzoekenden in de loop van het schooljaar. Dat er een duidelijke correlatie is tussen de maandelijks schommelingen van de werkzoekenden en de evolutie van de interimaire werkgelegenheid in de loop van het schooljaar, blijkt uit figuur Tabel ... geeft aan dat het vooral de schoolverlaters zijn die het snelst uit de werkloosheid verdwijnen.

Tabel 41 - Maandelijks evolutie van ALLE niet werkende werkzoekende leraren SO - absolute cijfers

MAAND	Juli	aug	Sep	okt	nov	dec	jan	feb	maa	apr	mei	juni
1997-1998			3.425	2.802	2.312	2.501	1.891	1.761	1.481	1.513	1.331	1.725
1998-1999	3.024	3.756	3.051	2.263	1.979	2.211	1.668	1.598	1.402	2.597	1.265	1.632
1999-2000			2.795	1.971	1.723	1.822	1.482	1.241	1.133	1.270	1.129	1.607
2000-2001	3.318	4.141	3.017	2.095								

Figuur 37 - Maandelijks evolutie ALLE niet werkende werkzoekende leraren SO

Tabel 42 - Maandelijks evolutie *niet werkende werkzoekende* leraars secundair onderwijs - procentueel tov september

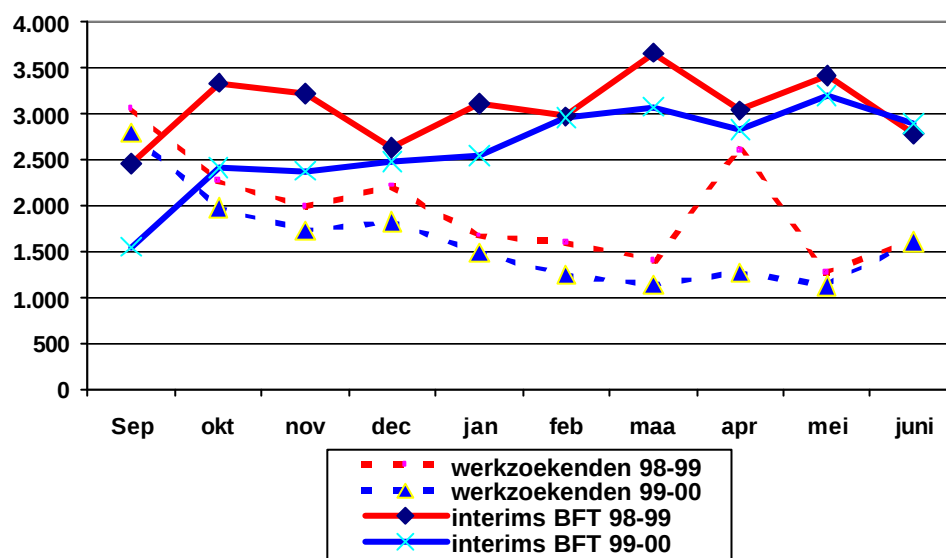
MAAND	sep	okt	Nov	dec	jan	Feb	maa	apr	mei	juni
1997-1998	100%	82%	68%	73%	55%	51%	43%	44%	39%	50%
1998-1999	100%	74%	65%	72%	55%	52%	46%	85%	41%	53%
1999-2000	100%	71%	62%	65%	53%	44%	41%	45%	40%	57%

Binnen de categorie van “niet werkende werkzoekende leerkrachten met onderwijs als eerste keuze” kan de categorie van de schoolverlaters nog apart worden genomen. Hieruit blijkt dat de groep schoolverlaters de groep is die het snelst uit de VDAB-reserve verdwijnt. In juni van het schooljaar bedraagt de groep schoolverlaters nog maar goed 9 tot 22% van het aantal schoolverlaters in september.

Tabel 43 - Maandelijks evolutie schoolverlaters leraars secundair onderwijs - procentueel tov september

MAAND	sep	Okt	Nov	dec	jan	feb	maa	apr	mei	juni
1997-1998	100%	78%	58%	59%	38%	31%	24%	20%	12%	9%
1998-1999	100%	72%	56%	56%	39%	34%	28%	44%	14%	14%
1999-2000	100%	64%	50%	49%	35%	27%	20%	23%	15%	22%

Figuur 38 - Maandelijks evolutie niet werkende werkzoekende leraars secundair onderwijs, gelinkt aan de interimair werkgelegenheid in het secundair onderwijs.

2.2.2.3. Overzicht per provincie

Leraars lager secundair onderwijs (LSO)

In het VDAB-aanbod van werkzoekende leraren LSO zijn er belangrijke regionale verschillen.

Ook de mate waarin het aantal werkzoekenden in de loop van de voorbije twee jaren is afgenomen, verschilt per provincie. Er is een vermindering van het aantal werkzoekende leraren LSO in alle provincies, met uitzondering van de provincie West-Vlaanderen.

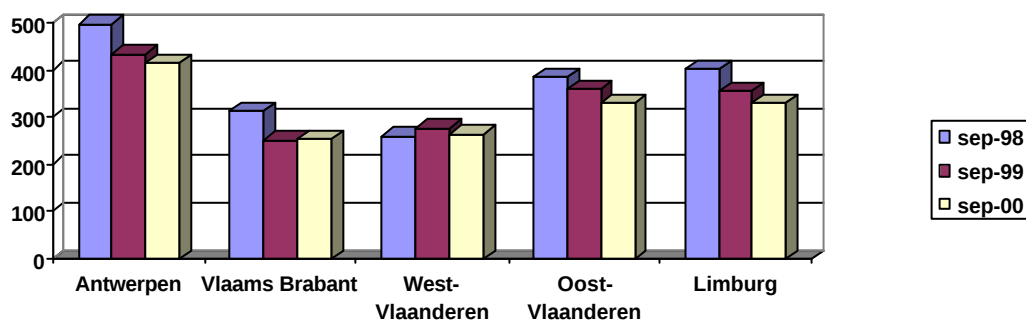
In verhouding tot het aantal leerlingen is West-Vlaanderen (samen met Antwerpen en Oost-Vlaanderen) er dan weer slechter aan toe dan Limburg.

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest waren in oktober 2000 16 leraars werkzoekend voor het lager secundair onderwijs.⁴⁹

Tabel 44 - Werkzoekende leraren LSO per provincie

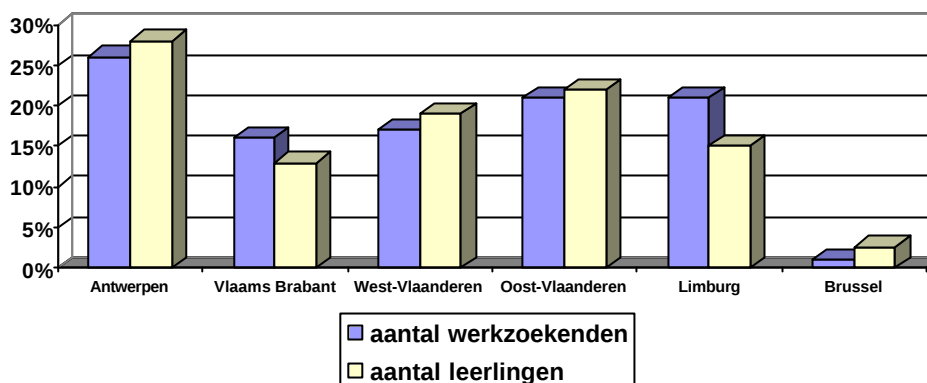
	Antwerpen	Vlaams Brabant	West-Vlaanderen	Oost-Vlaanderen	Limburg	totaal
September 1998	498	313	261	388	403	1863
September 1999	434	251	277	361	357	1.680
September 2000	415	252	265	331	330	1.593
Evolutie% tov sept 98	-17%	-20%	+1 %	-16%	-18%	-15%

Figuur 39 – Werkzoekende leraars LSO per provincie

⁴⁹ Bron: Brussels Observatorium van de arbeidsmarkt en de kwalificaties. Het gaat om niet werkende werkzoekenden, met Nederlands als voertaal en leraar als beroepsaspiratie ingeschreven bij de BGDA, 31/10/2000. Gegevens van september 2000, evenals historische reeksen, zijn niet beschikbaar.

Figuur 40 – Werkzoekende leraars LSO per provincie in relatie tot het aantal leerlingen (sept 2000)⁵⁰

Leraars hoger secundair onderwijs (HSO)

Voor de provincies Limburg en West-Vlaanderen – en in mindere mate Vlaams Brabant en Antwerpen - kenden de afgelopen twee schooljaren een vrij behoorlijke stijging van het aantal werkzoekende leraars HSO. In Vlaams-Brabant is de toename veel kleiner.

In relatie tot het aantal leerlingen beschikken Vlaams-Brabant en Oost-Vlaanderen over het hoogst aantal werkzoekenden leraren HSO.

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest waren in oktober 2000 26 leraars werkzoekend voor het hoger secundair onderwijs.⁵¹

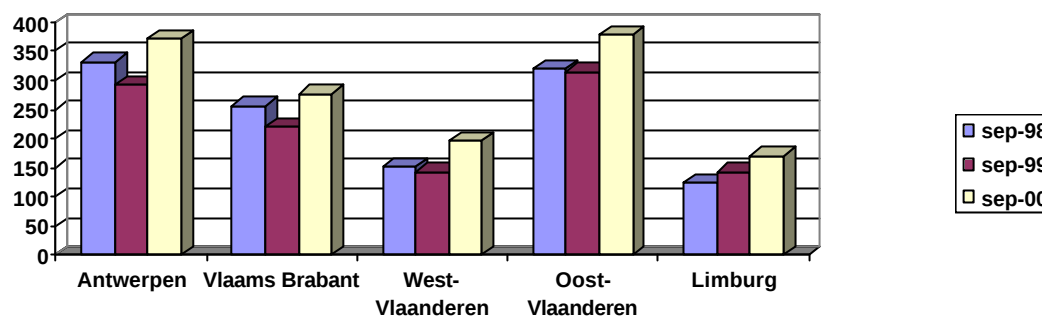
Tabel 45 – Werkzoekende leraars HSO per provincie

	Antwerpen	Vlaams Brabant	West-Vlaanderen	Oost-Vlaanderen	Limburg	totaal
September 1998	333	257	151	321	124	1186
September 1999	293	221	144	314	143	1.115
September 2000	371	277	197	379	171	1.395
Evolutie% tov 1998	+11%	+7%	+30%	+18%	+40%	+17%

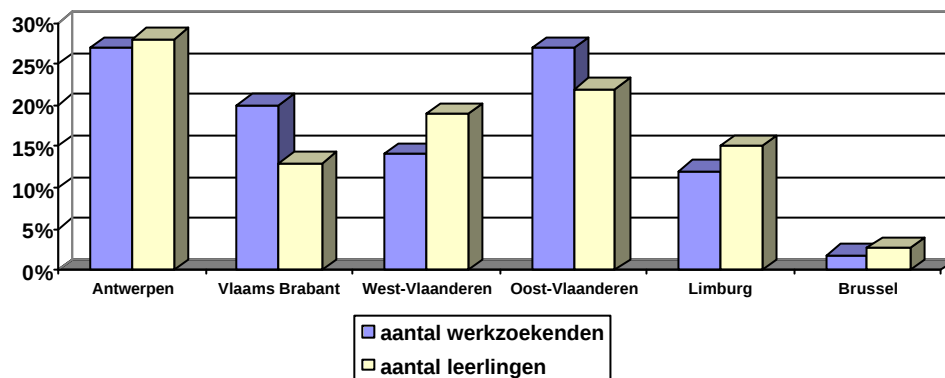
⁵⁰ Om de verhouding van het aantal leerlingen te berekenen worden de leerlingen van het lager en hoger secundair onderwijs samengeteld per provincie. Dit zijn de leerlingenaantallen zoals opgenomen in het Statistisch Jaarboek Vlaams Onderwijs, 1999-2000, Departement Onderwijs.

⁵¹ Bron: Brussels Observatorium van de arbeidsmarkt en de kwalificaties. Het gaat om niet werkende werkzoekenden, met Nederlands als voertaal en leraar als beroepsaspiratie ingeschreven bij de BGDA, 31/10/2000. Gegevens van september 2000, evenals historische reeksen, zijn niet beschikbaar.

Figuur 41 – Werkzoekende leraars HSO per provincie

Figuur 42 – Werkzoekende leraars per provincie in relatie tot het aantal leerlingen (september 2000)

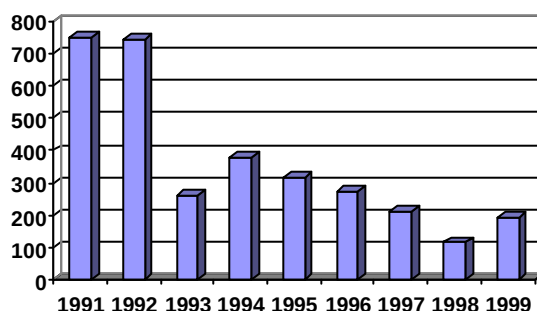
2.2.3. Boventallige leraars secundair onderwijs

De arbeidsreserve van vastbenoemde leraars die, na de werkzaamheden van de verschillende reffectatiecommissies, zonder betrekking zijn gebleven, is zeer sterk gedaald tot nog goed 25 % ten opzichte van 1991-1992.⁵²

Tabel 46 – Evolutie van het aantal personeelsleden TBS/OB in het secundair onderwijs – uitgedrukt in voltijdse equivalenten

Schooljaar	Totaal aantal	Evolutie in %
1991-1992	750	100%
1992-1993	745	99%
1993-1994	259	35%
1994-1995	379	51%
1995-1996	318	42%
1996-1997	273	36%
1997-1998	211	28%
1998-1999	116	15%
1999-2000	192	25%

Figuur 43 – Evolutie van het aantal personeelsleden TBS/OB in het secundair onderwijs

⁵² De stijging in schooljaar 1999-2000 ten opzichte van schooljaar 1998-1999 is toe te schrijven aan de nieuwe werking via scholengroepen in het gemeenschapsonderwijs en scholengemeenschappen in het secundair onderwijs. Bron: secretariaat van de Vlaamse reffectatiecommissie, Departement Onderwijs.

2.2.4. De stille reserve

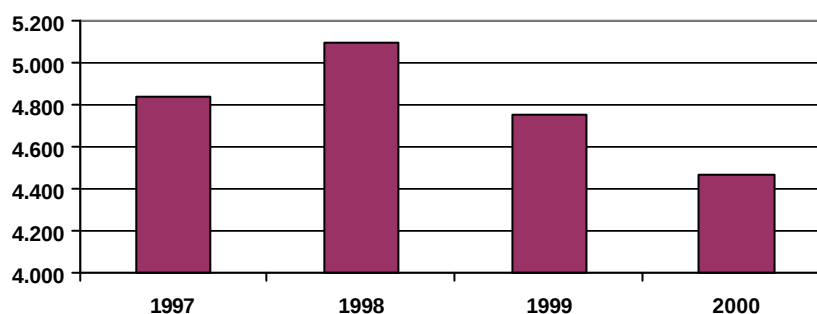
In dit rapport verstaan wij onder de stille reserve: de ruimte waarover deeltijdse tijdelijke personeelsleden beschikken om meer te gaan werken.⁵³ Uiteraard is dit maar een "theoretische" reserve, omdat kan worden aangenomen dat niet iedereen meer *wil of kan* presteren.

Hierbij wordt geen rekening gehouden met de groep vastbenoemde leerkrachten die een onvolledige opdracht uitoefenen. De marge om "meer te gaan werken" is hier immers vrij beperkt : in het secundair onderwijs presteert een vastbenoemd leraar gemiddeld bijna 83 % van een voltijdse opdracht. En wie vastbenoemd is en deeltijds werkt, kiest hier meestal vrijwillig voor via een verlof of afwezigheid voor verminderde prestaties.

Tabel 46 – Potentieel van de stille reserve van deeltijdse tijdelijke personeelsleden in het secundair onderwijs (BFT)⁵⁴

	1997	1998	1999	2000
Aantal personen (zuiver tijdelijk)	13.777	15.128	13.267	12.888
Gemiddelde opdracht tijdelijk personeelslid	64,9 %	66,3%	64,2%	65,3%
Aantal BFT's reserve	4.835	5.098	4.749	4.469

Figuur 44 - Potentieel van de stille reserve van deeltijdse tijdelijke personeelsleden in het secundair onderwijs (BFT)

De voorbije jaren zijn minder tijdelijke personen in het secundair onderwijs tewerkgesteld, zowel uitgedrukt in personen als in BFT's. In de periode 1997-2000 is de gemiddelde opdracht van een zuiver tijdelijk personeelslid in het secundair onderwijs quasi constant gebleven.

Het is logisch dat een verminderde werkgelegenheid voor tijdelijke leerkrachten meteen ook een afname van de stille reserve – zoals hier gedefinieerd - veroorzaakt. Bij een dalende vraag werven scholen minder leerkrachten aan, veeleer dan dat de gemiddelde opdracht van de zittende tijdelijke leerkracht wordt afgebouwd.

⁵³ Het kan dan gaan om tijdelijke personeelsleden die een deeltijdse opdracht uitoefenen of om tijdelijke personeelsleden die maar voor een beperkte duur zijn aangesteld.

⁵⁴ Geraamd op basis van de vergelijking tussen het aantal zuiver tijdelijke personeelsleden en het aantal budgettaire voltijdse equivalenten verkregen op basis van tijdelijke opdrachten –situatie op 1 januari van elk schooljaar.

Scholen maken echter niet optimaal gebruik maken van deze arbeidsreserve van tijdelijke leerkrachten. De extra-werkgelegenheid die ontstaat door vervangingen in de loop van het schooljaar, wordt

- voor 68 % opgevangen door meer tijdelijke interimarissen aan het werk te stellen
- voor 32 % door elke interimaris gemiddeld meer te laten werken (ongeveer 17% meer)

Tabel 48 - Gebruik van stille reserve bij invulling van interim -vacatures in het secundair onderwijs

	Interim-BFT's september 1999	Interim-BFT's mei 2000	Extra interim-vacatures in BFT	Opgevangen door extra personeel ⁵⁵	Opgevangen door meer prestatie ⁵⁶ = stille reserve
BFT's	1.546	3.192	1.646		
Personen	3.133	4.819		1.113 BFT	
Gemiddelde opdracht interimaris	49%	66%			533 BFT

Op het eerste gezicht is dit onlogisch: men kan verwachten dat scholen de extra uren in de eerste plaats toekennen aan de leerkrachten die al bij hen in dienst zijn – en die zij goed kennen. Dit wordt overigens zo opgelegd in het personeelsstatuut (via de voorrangsregeling).

Mogelijke verklaringen hiervoor zijn:

- Het uurrooster van de leerkracht die al lesgeeft maar nog deeltijds ter beschikking staat, past niet in het uurrooster van de vacature.
- Vaktechnisch: de bevoegdheden van de kandidaat corresponderen niet met de gevraagde kwalificaties.
- Een onvolledige opdracht dicht bij huis geniet de voorkeur boven een volledige opdracht waarvoor een verre verplaatsing noodzakelijk is.
- Het gebrek aan mobiliteit tussen netten en inrichtende machten.
- Mogelijk kiezen veel tijdelijke (jongere) personeelsleden er bewust voor om niet voltijds te gaan werken, wegens gezinsredenen of andere persoonlijke motieven.
- Een andere mogelijke reden is dat vraag en aanbod op de onderwijsarbeidsmarkt niet voldoende transparant is.

⁵⁵ Resultaat wordt verkregen door extra aantal personen (mei 2000 ten opzichte van september 1999) te vermenigvuldigen met het gemiddelde % van de opdracht in mei 2000

⁵⁶ Resultaat wordt verkregen door het aantal personen van september 1999 te vermenigvuldigen met de stijging van het gemiddelde % van de opdracht tussen september 1999 en mei 2000.

2.3. Indicatoren van het huidige tekort

2.3.1. Een ontoereikende reserve voor de interimis

Een tekort op de arbeidsmarkt ontstaat wanneer het aanbod niet langer volstaat om de vraag naar arbeidskrachten op te vangen.

De vraag naar personeel is onderhevig aan belangrijke schommelingen in de loop van het schooljaar. De arbeidsreserve moet groot genoeg zijn om aan de vraag te voldoen op elk ogenblik van het schooljaar: m.a.w. op elk tijdstip van het schooljaar moeten alle secundaire scholen kunnen rekenen op kwaliteitsvolle invalkrachten.

Om deze eerste indicator te berekenen maken wij een vergelijking tussen de noodzakelijke arbeidsreserve en de reële arbeidsreserve (van de VDAB-werkzoekenden) eind september. De “noodzakelijke” arbeidsreserve wordt berekend op basis van het verschil tussen het aantal interimaire BFT's in september ten opzichte van het maximum aantal BFT's dat nodig is om de vervangingen in te vullen.⁵⁷

2.3.1.1. Lager secundair onderwijs

Uit onderstaande tabellen blijkt dat de verhouding tussen vraag en aanbod in het lager secundair onderwijs duidt op een ernstig tekort. Dit tekort is in schooljaar 1999-2000 enigszins afgenomen ten opzichte van 1998-1999. In 1998-1999 was er voor elke interim-vacature nog maar 0,71 leraar LSO beschikbaar, in schooljaar 1999-2000 bedraagt deze ratio 0,75.

Bovendien zijn er regionale verschillen.⁵⁸ West-Vlaanderen en Limburg scoren slechter dan gemiddeld.

Tabel 48 - Verhouding vraag & aanbod interimwerkgelegenheid in het lager secundair onderwijs – schooljaren 1998-1999 en 1999-2000

	BFT's sept	BFT's mei	Extra vraag in BFT	Extra vraag in personen	Aanbod in Personen	Vraag- aanbod ver- houding	Verschil aanbod en vraag
1998-1999	1438	2821	1383	2627,7	1863	0,71	-765
1999-2000	1089	2485	1396	2233,6	1680	0,75	-554

⁵⁷ In schooljaar 1998-1999 waren in de maand maart de meeste interimaire BFT's nodig, in schooljaar 1999-2000 was dit in de maand maart.

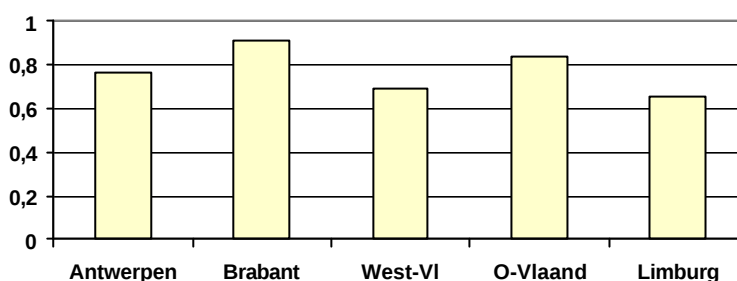
Het gaat hierbij om het aantal uren zoals bekend in de betalingsdatabanken van het Departement Onderwijs.

⁵⁸ Voor deze indicator wordt Brussel gerekend bij Brabant. Eerder kwam al aan bod dat in Brussel zelf quasi geen enkele werkzoekende is ingeschreven. Gelet op de ligging van Brussel (temidden van de Vlaamse rand) geeft de tekort-indicator onder punt 1.3.2. een adequater beeld van de moeilijke situatie in de Brusselse scholen.

Tabel 49 - Verhouding vraag & aanbod interimwerkgelegenheid in het secundair onderwijs – per provincie in de schooljaren 1998-1999 en 1999-2000

	1998-1999		1999-2000	
	Vraag-aanbod verhouding	Verschil aanbod en vraag	Vraag-aanbod verhouding	Verschil aanbod en vraag
antwerpen	0,76	-158	0,75	-146
brabant	0,75	-107	0,91	-24
West-vlaand	0,55	-210	0,69	-125
Oost-vlaand	0,76	-121	0,84	-68
Limburg	0,70	-169	0,65	-190
Totaal	0,71	-765	0,75	-554

Figuur 45 - Verhouding tussen vraag en aanbod interimjobs leraren lager secundair onderwijs per provincie – schooljaar 1999-2000

2.3.1.2. Hoger secundair onderwijs

De verhouding tussen vraag en aanbod voor de leraren hoger secundair onderwijs vertoont voor alle provincies een positieve balans. In 1998-1999 was er voor elke interim-vacature gemiddeld nog 1,8 leraar beschikbaar, in schooljaar 1999-2000 bedraagt deze ratio 2,7.

Er zijn ook hier regionale verschillen.⁵⁹ De vraag-aanbod relatie voor de interims is het krapst in de provincie Limburg, en het ruimst in de provincie Antwerpen.

Tabel 51 - Verhouding vraag & aanbod interimwerkgelegenheid in het hoger secundair onderwijs – schooljaren 1998-1999 en 1999-2000

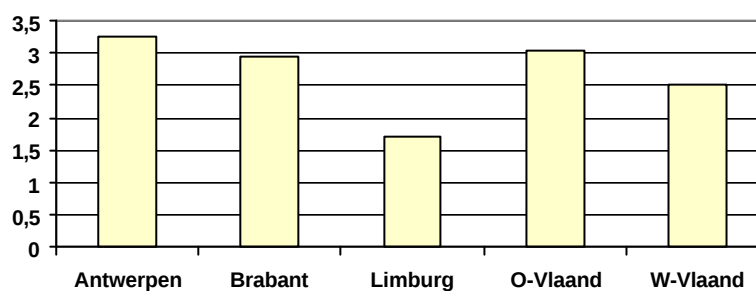
	BFT's sept	BFT's mei	Extra vraag in BFT	Extra vraag in personen	Aanbod in personen	Vraag-aanbod verhouding	Verschil aanbod en vraag
1998-1999	476	814	338	642	1186	1,85	544
1999-2000	416	672	256	410	1115	2,72	705

⁵⁹ Voor deze indicator wordt Brussel gerekend bij Brabant. Eerder kwam al aan bod dat in Brussel zelf quasi geen enkele werkzoekende is ingeschreven. Gelet op de ligging van Brussel (temidden van de Vlaamse rand) geeft de tekort-indicator onder punt 1.3.2. een juist beeld van de moeilijke situatie in de Brusselse scholen.

Tabel 52 - Verhouding vraag & aanbod interimwerkgelegenheid in het hoger secundair onderwijs – per provincie in de schooljaren 1998-1999 en 1999-2000

	1998-1999		1999-2000	
	Vraag-aanbod verhouding	Verschil aanbod en vraag	Vraag-aanbod verhouding	Verschil aanbod en vraag
antwerpen	2,79	214	3,25	203
brabant	1,67	103	2,94	146
West-vlaand	1,86	70	2,51	87
Oost-vlaand	1,51	108	3,05	211
Limburg	1,66	49	1,72	60
Totaal	1,85	544	2,72	705

Figuur 46 - Verhouding tussen vraag en aanbod interimjobs leraars hoger secundair onderwijs per provincie – schooljaar 1999-2000

2.3.1.3. Differentiëring naar vak of specialiteit

In 2.3.1.1. en 2.3.1.2. werd vraag en aanbod vergeleken voor de interimwerkgelegenheid in het lager en hoger secundair onderwijs. Hieruit blijkt een duidelijk tekort aan leerkrachten in het lager secundair onderwijs, en een overschot in het hoger secundair onderwijs.

Hierbij toch volgende belangrijke opmerkingen.

De hier geschetste arbeidsreserves zijn "minimale" of "theoretische" reserves: niet alle werkzoekenden wonen in de regio waar de concrete vacatures zich voordoen, men is niet bereid een grote afstand af te leggen, of men solliciteert in een net met – toevallig - minder vacatures. Ook kan worden aangenomen dat niet iedereen van deze groep geschikt is voor een job in het onderwijs.

De discrepantie tussen het lager en het hoger secundair onderwijs, vindt mogelijk zijn verklaring in het feit dat "regenten" – zoals kleuteronderwijzers en onderwijzers - zich bij de VDAB veel gericht inschrijven, enkel voor een lerarenjob. De groep licentiaten is daarentegen veel heterogener. De werkzoekende licentiaten kiezen dan wel voor het onderwijs als eerste beroep, maar houden er in het algemeen toch ook een veel bredere beroepskeuze op na. Uit wat volgt blijkt overigens dat het onderscheid tussen lager en hoger onderwijs niet speelt voor de zogenaamde knelpuntvakken (vakken waarin het tekort aan leerkrachten het grootst is).

Er moet zoals gezegd een belangrijk onderscheid worden gemaakt volgens vak en specialiteit. De tekorten in het secundair onderwijs zijn immers vakspecifiek – een logisch gevolg van de vakgebonden onderwijsbevoegdheden.

In het vorig arbeidsmarktrapport werd per knelpuntvak⁶⁰ de vergelijking gemaakt tussen vraag en aanbod voor schooljaar 1998-1999. *Wegens een herstructurering van de databanken, kan de VDAB voor schooljaar 1999-2000 dergelijke vakspecifieke gegevens vooralsnog niet leveren. Zodra de gegevens beschikbaar zijn, zullen zij via een addendum aan dit rapport worden toegevoegd.*

Voorlopig nemen wij hier alleen het overzicht op van de verhouding tussen vraag en aanbod in de knelpuntvakken tijdens schooljaar 1998-1999, in afwachting van een aanvulling van de data voor 1999-2000. Deze cijfers bieden een goed zicht op de specifieke tekorten in het secundair onderwijs, en kunnen met grote waarschijnlijkheid doorgetrokken worden naar schooljaar 1999-2000. Dat de krapte in deze knelpuntberoepen niet afneemt, blijkt overigens ook uit de indicator in deel 2.3.2.

Uit onderstaande tabel blijkt dat voor bijna alle knelpuntvakken de VDAB-reserve op macrovlak (d.w.z. op het niveau van gans Vlaanderen & Brussel) tekort schiet. In het lager secundair onderwijs waren in schooljaar 1998-1999 **370** leerkrachten tekort om interims te vervullen in de knelpuntvakken, in het hoger secundair onderwijs waren er hiervoor **278** tekort.⁶¹

⁶⁰ De keuze van de knelpuntvakken berustte mede op de aanduiding van de knelpuntvakken door de inspectie secundair onderwijs.

⁶¹ Deze cijfers worden verkregen door de tekorten per LSO/HSO samen te tellen. De vakken zonder niveau-aanduiding werden gelijk over het LSO en het HSO verdeeld.

Het gaat dan niet alleen om de hoofdvakken zoals wiskunde, Frans, Nederlands, maar ook om verschillende technische en praktische vakken (electriciteit, elektromechanica, mechanica, hout, bouw...). De tekorten aan leraars in PV en TV vertegenwoordigen bijna één kwart (24%) van de totale tekorten in de zgn. knelpuntvakken. Gelet op het aandeel van deze vakken in het totale pakket uren-leraar, kunnen wij dan ook besluiten dat de tekorten aan leraars TV en PV het grootst zijn. Het aantal leerkrachten dat in deze vakken is aangesteld met slechts minimale onderwijskwalificaties (zie 2.3.2.), bedraagt dan ook meer dan 40 %.

Tabel 53 - Verhouding vraag & aanbod interimwerkgelegenheid in het secundair onderwijs – schooljaar 1998-1999 – per vak.

	Extra vraag in BFT	Extra vraag in personen	Aanbod in personen	Vraag- aanbod ver- houding	Verschil aanbod en vraag
Electriciteit, electomechanica...	93	177	84	0,48	-93
Fysica	17	32	5	0,15	-27
HSO aardrijkskunde	10	19	11	0,58	-8
HSO bouw	6	11	4	0,35	-7
HSO Duits	14	27	15	0,56	-12
HSO engels	38	72	61	0,84	-11
HSO frans	59	112	80	0,71	-32
HSO hout	17	32	2	0,06	-30
HSO huishoudkunde	29	55	53	0,96	-2
HSO informatica	22	42	2	0,05	-40
HSO LO	67	127	150	1,18	23
HSO nederlands	35	67	114	1,71	48
HSO wiskunde	51	97	22	0,23	-75
Latijn en Grieks	15	29	26	0,91	-3
LSO aardrijkskunde	26	49	23	0,47	-26
LSO bouw	12	23	11	0,48	-12
LSO engels	39	74	134	1,81	60
LSO frans	80	152	113	0,74	-39
LSO hout	20	38	22	0,58	-16
LSO LO	60	114	388	3,40	274
LSO nederlands	93	177	165	0,93	-12
LSO wiskunde	151	287	117	0,41	-170
LSO huishoudkunde	20	38	5	0,13	-33

2.3.2. Onvoldoende gekwalificeerde leerkrachten

Als de reserve ontoereikend is, kunnen scholen niet anders dan een beroep doen op leerkrachten die al in het onderwijs (onvolledig of volledig) aan de slag zijn, of werven zij personeelsleden aan die niet beschikken over het gepaste bekwaamheidsbewijs.

Deze indicator geeft aan in welke mate scholen een beroep moeten doen op leerkrachten die slechts beschikken over een "ander" bekwaamheidsbewijs. De aanstelling van leerkrachten met een "ander bekwaamheidsbewijs" kan in de regel maar als er een vastgesteld tekort is aan leerkrachten die over een vereist of voldoende geacht bekwaamheidsbewijs beschikken.

In het vorig punt kwam al aan bod dat de tekorten in het secundair onderwijs het beste per vak benaderd worden. (2.3.2.2.) In 2.3.2.3. worden verschillende regio's met elkaar vergeleken.

2.3.2.1. Evolutie voorbij schooljaren

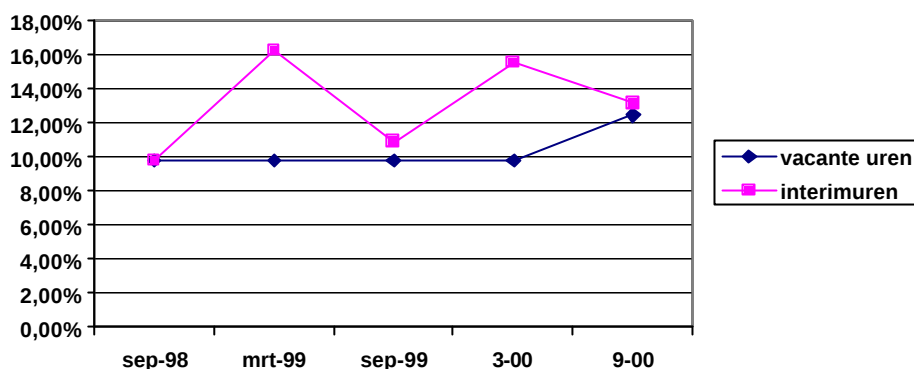
Uit tabel 54 blijkt dat het aanwerven van leerkrachten die niet over een vereist of voldoende geacht bekwaamheidsbewijs beschikken, niet langer – zoals de regelgever heeft vooropgesteld - een uitzonderingsmaatregel is voor scholen. Liefst **10% procent** van alle tijdelijken die in het begin van elk schooljaar worden tewerkgesteld – zowel in vacante betrekkingen als in vervangingen - onderwezen een vak waarvoor zij slechts in het bezit waren van een "ander" bekwaamheidsbewijs. Geeft dit aan dat scholen bij de start van het schooljaar al moeilijkheden ondervinden om geschikte leerkrachten te vinden, alleszins blijkt dat zij het wervingsbeleid van september onmogelijk nog kunnen volhouden in de loop van het schooljaar: van de leerkrachten die in maart 2000 een interim uitoefenden, was niet minder dan **15,5%** - in totaal ongeveer 800 leerkrachten - in het bezit van een ander bekwaamheidsbewijs.

Over de schooljaren 1998-1999 en 1999-2000 is hier geen markante evolutie in te onderkennen. *Het schooljaar 2000-2001 is daarentegen gestart met een relatief hoger aantal leerkrachten met de kwalificaties "andere" in vacante en interimbetrekkingen.*

Tabel 54 – Aanstelling volgens bekwaamheidsbewijs in het secundair onderwijs: overzicht van de voorbij schooljaren

		1.9.1998	15.3.1999	1.9.1999	15.3.2000	1.9.2000
Tijdelijke vacante uren	Vereist	67,11%		67,10%		63,46%
	Voldoende	23,08%		23,11%		24,10%
	Andere	9,81%		9,79%		12,44%
Interimuren	Vereist	71,05%	64,96%	69,03%	65,09%	66,36%
	Voldoende	19,16%	18,80%	20,06%	19,41%	20,48%
	Andere	9,78%	16,24%	10,91%	15,51%	13,16%

Figuur 47 : Aanstelling met bekwaamheidsbewijs “andere” in het secundair onderwijs

2.3.2.2. Per vak of specialiteit

Onderstaande tabel geeft, per vak, een overzicht van de verhouding tussen de bekwaamheidsrubricering “vereist, voldoende geacht of andere”, voor de interimaanstellingen in schooljaren 1998-1999 en 1999-2000. De aanstellingen van leerkrachten met een “ander bekwaamheidsbewijs” geven een *indicatie* van een tekort aan leerkrachten – in die optiek zijn het aantal BFT’s in de knelpuntvakken (zie laatste kolom van onderstaande tabel) behoorlijk vergelijkbaar met de berekening van de vakgebonden tekorten in punt 2.3.1. Onderstaande cijfers indiceren alleszins dat er in de loop van schooljaar 1999-2000 quasi geen verlichting is gekomen in de schaarste op de arbeidsmarkt voor de interim-knelpuntvacatures in het secundair onderwijs. De eerste cijfers voor schooljaar 2000-2001 – zie boven – laten zelfs nog een toename van de schaarste vermoeden.

Nochtans wijzen deze aanstellingen (met “andere”) *niet altijd* op een tekort aan leerkrachten. Als het bekwaamheidsbewijs van een personeelslid getypeerd wordt als een “ander” bekwaamheidsbewijs, betekent dit dat hij of zij niet in het bezit is van een pedagogisch basisdiploma, óf dat het diploma waarover hij/zij beschikt te laag is (bijvoorbeeld HOKT waar een HOLT vereist is). In het eerste geval is het mogelijk dat een leerkracht (bijvoorbeeld een licentiaat zonder aggregatie) ingeschreven is in een opleiding om een pedagogisch getuigschrift te behalen: in dat geval is er niet echt sprake van een “aanwerving wegens tekorten”.

Tabel 55 – Aanstelling met bekwaamheidsbewijs “andere” in interimuren in het secundair onderwijs, volgens vak – schooljaren 98-99 en 99-00⁶²

		15 MAART 1999 Interimuren	15 MAART 2000 interimuren	Aantal BFT's met andere op 15.3.2000
Alle vakken	VE	64,96%	65,09%	
	VO	18,80%	19,41%	
	AND	16,24%	15,51%	
Wiskunde	VE	75,32%	70,22%	
	VO	16,61%	19,76%	
	AND	8,08%	10,03%	61
Frans	VE	78,17%	78,68%	
	VO	10,92%	10,89%	
	AND	10,92%	10,43%	64
Nederlands	VE	73,31%	72,42%	
	VO	18,63%	18,93%	
	AND	8,07%	8,64%	70
Engels	VE	72,24%	71,37%	
	VO	17,27%	18,19%	
	AND	10,49%	10,45%	33
Electriciteit, elektromechanica, mechanica	VE	40,93%	43,90%	
	VO	18,46%	14,53%	
	AND	40,62%	41,57%	83
Hout en Bouw	VE	17,63%	19,39%	
	VO	28,79%	33,17%	
	AND	53,58%	47,45%	83
Informatica	VE	2,56%	1,61%	
	VO	83,03%	89,19%	
	AND	14,40%	9,19%	6
Duits	VE	59,95%	52,02%	
	VO	32,32%	27,69%	
	AND	7,74%	20,30%	14
Latijn en Grieks	VE	89,74%	87,80%	
	VO	2,68%	2,46%	
	AND	7,59%	9,75%	11
Economie	VE	82,93%	80,25%	
	VO	4,91%	10,57%	
	AND	12,16%	9,19%	8
Godsdienst	VE	87,15%	83,75%	
	VO	2,36%	1,65%	
	AND	10,49%	14,61%	54
Aardrijkskunde	VE	76,16%	72,05%	
	VO	15,96%	20,41%	
	AND	7,88%	7,54%	14
Chemie	VE	66,08%	59,27%	
	VO	17,68%	20,15%	
	AND	16,25%	20,58%	15

⁶² Deze cijfers zijn afkomstig uit het elektronisch personeelsdossiers, en slaan op alle prestatie-uren die ad interim worden uitgeoefend. Om – zie laatste kolom – het aantal BFT's te berekenen, worden de uren gedeeld door de noemer 22.

2.3.2.3. Volgens regio

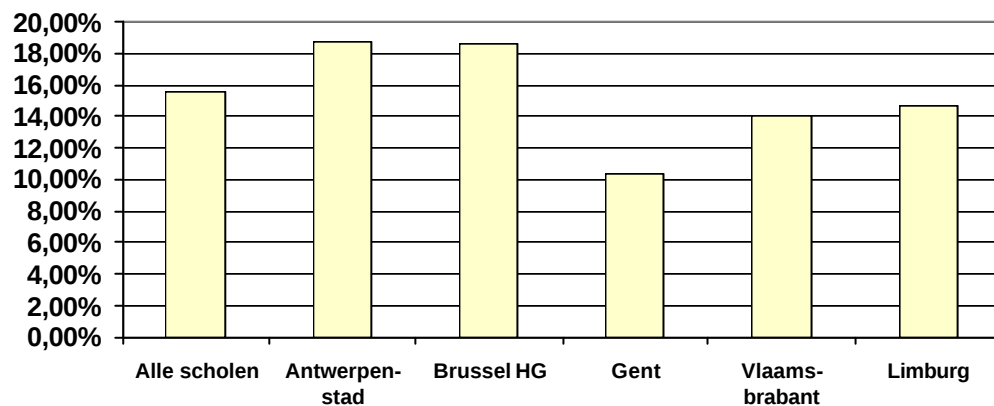
In dit onderdeel maken wij een regionale – i.p.v. provinciale - vergelijking van deze indicator, waarbij de toestand in verschillende stedelijke gebieden en meer landelijke regio's tegenover elkaar worden afgezet. Dit moet toelaten een duidelijker zicht te krijgen op de specifieke wervingsproblemen in de stedelijke agglomeraties.

Zo blijkt dat de stedelijke gebieden Antwerpen en Brussel (met 18 % aanwervingen in de categorie “andere”) de grootste moeite hebben om gekwalificeerde vervangers te vinden, dit in tegenstelling tot Gent dat met 10 % beduidend onder het Vlaamse gemiddelde (15%) scoort. De provincies Limburg en Vlaams Brabant situeren zich met 14% zowat op het gemiddelde.

Tabel 56 - Aanstelling volgens bekwaamheidsbewijs in het secundair onderwijs – overzicht per regio (interimuren op 15.3.2000)

	Alle scholen	Antwerpen stad	Brussel (HG)	Gent	Vlaams Brabant	Limburg
Vereist	65,09%	59,96%	62,73%	67,92%	66,09%	62,38%
Voldoende	19,41%	21,69%	18,66%	21,70%	19,89%	22,94%
Andere	15,51%	18,65%	18,61%	10,38%	14,02%	14,68%

Figuur 48: aanstelling met ander bekwaamheidsbewijs in het secundair onderwijs volgens regio

2.4. Conclusie

De scholen van het secundair onderwijs keken de voorbije schooljaren aan tegen een aanzienlijk tekort aan leerkrachten voor het lager secundair onderwijs. In schooljaar 1999-2000 kwam hierin enige verbetering, maar een vergelijking tussen vraag en aanbod op de interim-arbeidsmarkt, levert in schooljaar 99-00 nog een tekort van 554 leerkrachten lager secundair onderwijs op. Voor elke in te vullen interimvacature, was 0,75 werkzoekende leraar beschikbaar.

De arbeidsreserve die beschikbaar is om de vraag naar vervangers voor het hoger secundair onderwijs in te vullen, kende in het voorbije schooljaar 1999-2000 nog een – theoretisch - overschot van 705 leerkrachten. De verhouding vraag-aanbod bedroeg hier 2,72 voor schooljaar 1999-2000.

Dit overschot is echter misleidend, omdat de vraag-aanbod-relatie in het secundair onderwijs per vak of specialiteit moet worden benaderd. Een vergelijking tussen vraag en aanbod per vak, maakt dan ook duidelijk dat er ook in het hoger secundair onderwijs specifieke tekorten zijn, m.n. in de zogenaamde knelpuntvakken. Dit zijn niet alleen de hoofdvakken zoals Nederlands, wiskunde, Frans,maar ook praktijkvakken als mechanica, hout, bouw. Op basis van deze vergelijking kan het tekort in het hoger secundair onderwijs worden geraamd op 279 leerkrachten.

Een vakgebonden benadering leert ook dat de tekorten in het secundair onderwijs het grootst zijn voor de leraars technische en praktische vakken. Eén op vier knelpuntvacatures heeft betrekking op een leraar TV-PV, wat erg veel is gelet op het aandeel van deze vakken in het totale pakket uren-leraar.

Het secundair onderwijs kampte in schooljaar 1999-2000 m.a.w. met een minimaal tekort van 833 leerkrachten.⁶³

De scholen vangen dit tekort momenteel op door zittende leerkrachten meer te laten werken, maar vooral door leerkrachten aan te trekken die niet beschikken over de vereiste of voldoende geachte diploma's. Het tekort wordt dan ook weerspiegeld in het aantal wervingen van leerkrachten die slechts beschikken over een "ander" bekwaamheidsbewijs –die m.a.w. minimaal gekwalificeerd zijn.

Zo blijkt dat scholen, als de nood aan vervangingen het hoogst is, genoodzaakt zijn om tot 15 % van de vervangingen te laten invullen door leerkrachten die slechts in het bezit zijn van een "ander" bekwaamheidsbewijs. Voor de vervanging van leraars technische en praktische vakken (zie boven), wordt in meer dan 40 % van de gevallen een beroep gedaan op leerkrachten met dergelijke minimale kwalificaties.

⁶³ Dit zijn de 554 leerkrachten die er, zonder onderscheid naar vak, tekort zijn in het lager secundair onderwijs, samen met de 279 leerkrachten die in het hoger secundair tekort zijn na een vergelijking van vraag en aanbod per "knelpuntvak". De tekorten in de knelpuntvakken – maar dan ook alleen in deze vakken - worden volgens deze berekeningswijze geraamd op 370 voor het lager secundair onderwijs.

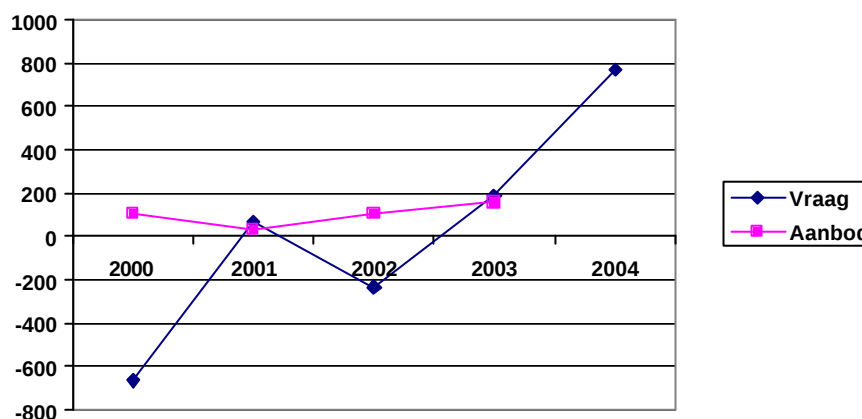
Op basis van deze – overigens ook in het buitenland gehanteerde – indicator kan het lerarentekort van dichtbij opgevolgd worden. Een regionale vergelijking op basis van deze indicator bevestigt overigens wat algemeen wordt aanvaard, namelijk dat verstedelijkte gebieden (zoals Antwerpen en Brussel) het veel moeilijker hebben om vervangers te vinden.

In deel 1 van dit hoofdstuk (“De vraag”) werd aangetoond dat de vraag naar leraren in het secundair onderwijs de volgende jaren (tot en met 2004) nog met 126 BFT's zal toenemen. De banenbewarende en -scheppende maatregelen en voorstellen van CAO V en CAO VI, maken het jobverlies goed ingevolge het dalend leerlingenaantal. De grote pensioneringsgolf in het secundair onderwijs is vooral te verwachten vanaf 2004: in 2010 zullen jaarlijks ongeveer 400 leerkrachten méér uitstromen dan in 1999.

De verhoging van het aantal inschrijvingen aan de initiële lerarenopleidingen (voor regent) is minder spectaculair als in het basisonderwijs (voor onderwijzer), en kan uiteraard pas ten vroegste vanaf 2002 een significant effect hebben. Het aantal uitgereikte aggregatiediploma's is nog altijd dalende, evenals het aantal studenten dat is ingeschreven in een academische initiële lerarenopleiding. De inschrijvingen in een GPB-opleiding nemen jaarlijks toe.

Vooraf door de positieve evolutie in de lerarenopleidingen aan de hogescholen, zal de instroom van nieuwe leerkrachten in het secundair onderwijs over de periode 2000-2003 groeien met 396 leerkrachten.

Figuur 26 – evolutie vraag en aanbod secundair onderwijs vanaf 1999⁶⁴

Op basis van het netto-resultaat van deze vergelijking van vraag & aanbod over de periode 2000-2004, kunnen wij aannemen dat de arbeidsreserve van leraars secundair onderwijs – enkel en alleen op basis van de evoluties in het secundair onderwijs – over deze tijdsspanne met **270** leerkrachten zal groeien. Samen met het huidige tekort van 833 leerkrachten, betekent dit over vermelde tijdsspanne een blijvend tekort van **563** leerkrachten. Maar uiteraard wordt de arbeidsreserve van regenten en licentiaten niet alleen beïnvloed door de ontwikkelingen in het secundair onderwijs. De scholen in het secundair onderwijs zullen m.a.w. ook de komende jaren moeten afrekenen met een tekort aan leerkrachten. Vanaf 2005 komt in het secundair onderwijs bovendien de grote pensioneringsgolf op gang.

⁶⁴ De evolutie van het aanbod is onmogelijk te voorspellen na 2003. De studenten die in 2003 afstuderen aan de lerarenopleiding, zijn wel voor schooljaar 2003-2004 beschikbaar op de arbeidsmarkt.